

Radojka Abramović / mr Marija Mihaliček / Zorica Čubrović

Od Boke kotorske do Krka: Ivan Volarić - Piturić

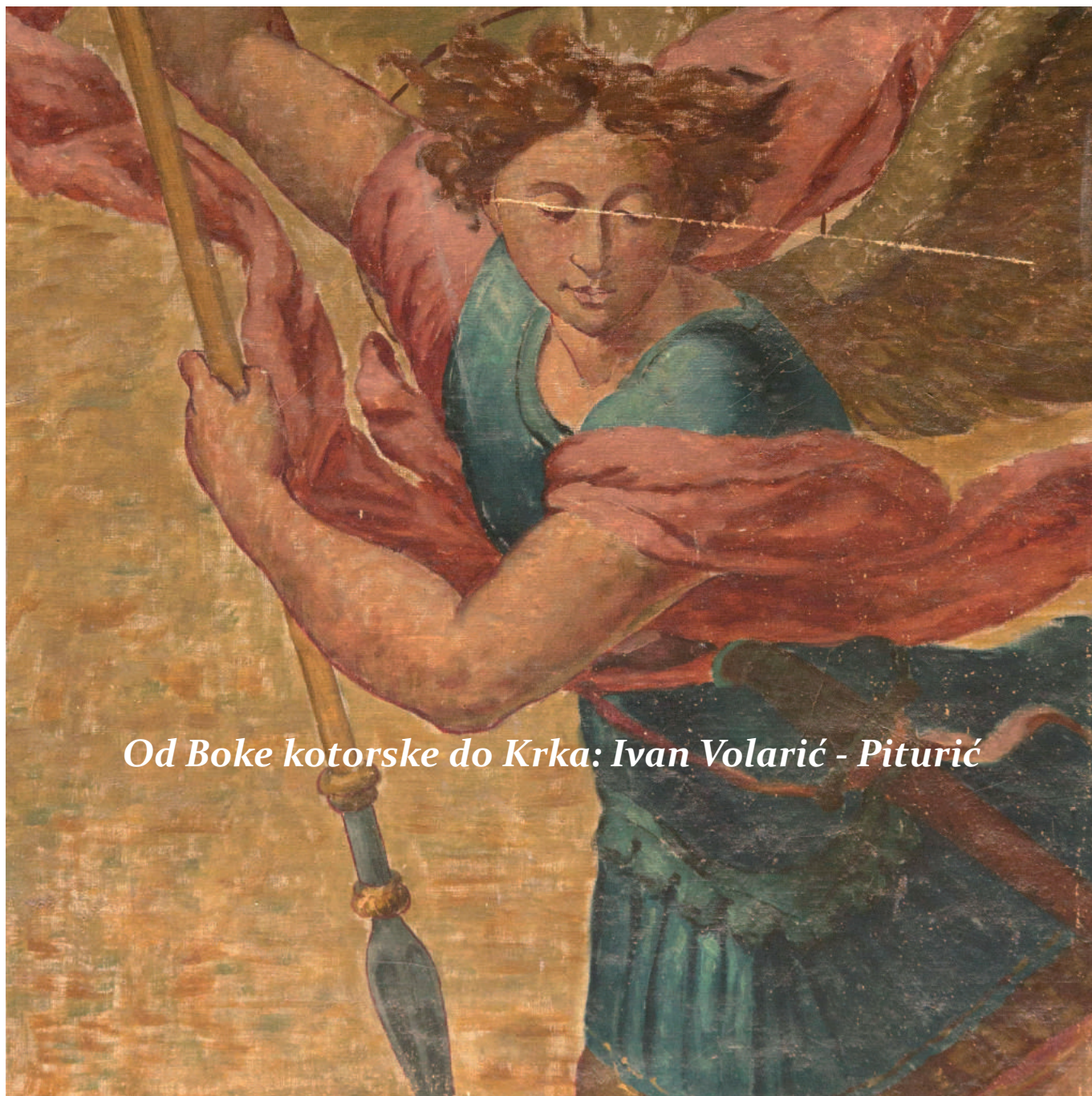
Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Novembar, 2019. godine

Od Boke kotorske do Krka: Ivan Volarić - Piturić

Od Boke kotorske do Krka: Ivan Volarić - Piturić

Kotorski slikarski opus Ivana Volarića – Piturića

Uvod

U zbirci portreta Pomorskog muzeja Crne Gore nalaze se tri signirana i jedan nesigniran portret, za koji se pretpostavlja da ga je naslikao Ivan Volarić Piturić, poznat i po porodičnim nadimku Šišujić, Šišuja, ili Šešuja sa Krka, (Vrbnik 1873 – Baška 1948), u Boki Kotorskoj poznat kao portretista, ikonopisac, slikar – dekorater crkvenih i građanskih enterijera. Oslikavši po riječima njegovog velikog poštovaoca i biografa, književnika, Osiječanina Rudolfa Franja Magjera:¹ „sve važnije i ljepše crkve sve tamo od Trsta do Kotora“ obreo se poslije Dubrovnika u Boki Kotorskoj, preporukom dubrovačkog biskupa Josipa Grgura Marčelića,² gdje radi s prekidima od 1898. do 1903. godine. Biskup Marčelić je prije nego što je postao dubrovački biskup, vršio službu administratora Kotorske Biskupije od 1892. do 1894. godine, tako da je sasvim dobro poznao društvene prilike i kulturne potrebe u Boki i uputio Volarića znajući da će na ovom području imati solidan slikarski angažman. Ovaj pitur, deminutiv Piturić, kako su ga često etiketirali, prevazišao je svojim slikarstvom, naročito portretima i sakralnim kompozicijama ovaj epitet, iako ga je on na neki način načinio domaćim, omiljenim i istraživačkim radom na njegovim djelima, sabranim u krčkom i kotorskom katalogu izložbi, slikara sa prepoznatljivim i gotovo sasvim istraženim slikarskim opusom.

U crkvi Gospe od Škrpjela na ostrvu pred Perastom radio je dekoraterske radove 1899. godine. Ista zbirka posjeduje i dva portreta, kapetana Martina Širovića, ulje na lesonitu iz 1902. godine i portret Andrije - Andra viteza Brajkovića. U Perastu je izradio veliki broj građanskih portreta, od kojih je jedan, portret gospođe Ane Brajković³, rođene Širović i njenog supruga Andrije - Andra viteza Brajkovića, takođe naslikan Volarićevom rukom, bio glavna spona za povezivanje Volarićevih radova sa područja Krka, Boke Kotorske i grada Kotora. U

1 Rudolf Franjo Magjer „40. – god. Rada hrvatskog fresko slikara Iva Volarića Šišuje u Baški“, Naše novine, 16 (1937), str 4. ; R. F. Magjer, „40 godišnjica rada hrvatskog fresko slikara Ive Volarića Šišuje u Baški“, manuskript Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku, Osijek, 1937.

2 U Dubrovniku je Volarić izradio vrlo uspješno portrete dubrovačkih književnika za isusovačku sjemenišnu biblioteku, kao i portret dubrovačkog biskupa Josipa Grgura Marčelića.

3 Portret Ane Brajković i njenog supruga Andra viteza Brajkovića bili su izloženi u krčkoj galeriji Dekumanus na izložbi „Blago iz bokeljskih baula“, oktobra 2015. godine.

Perastu je naslikao i portrete uglednih članova porodice Visković, čija je zaostavština danas izložena u Muzeju Grada Perasta.⁴

Težeći slikarskom angažmanu, sa već stečenom afirmacijom solidnog portretiste, autora sakralnih djela i dekoratera građanskih i javnih enterijera, Ivan Volarić spustio se živopisnom obalom Boke, sve do Kotora, smještenog na krajnjem jugoistoku zaliva. U Kotoru je Volarić slikao po porudžbini portrete uglednih ličnosti Boke, brodovlasnika, kapetana i ostalih ličnosti javnog i političkog života. S obzirom da su portretisani brodovlasnici i kapetani iz fonda istorijsko – umjetničke zbirke Pomorskog muzeja, bili i ugledni članovi starog vojnog, humanitarnog i esnafskog udruženja pomoraca, Bratovštine Bokeljske mornarice, postoji velika mogućnost da je ova formacija bila naručilac izrade portreta svojih najistaknutijih predstavnika. Nekima je Mornarica bila polazna tačka za naručivanje portreta, a naručivali su ih samostalno, ili su ih naručivale porodice, ukoliko su naslikani prema fotografiji, posthumno, što je, takođe, evidentirano u muzejskoj dokumentaciji. Nažalost, u Kotoru smo osim podataka iz muzejske dokumentacije o načinu nabavke portreta, ostali uskraćeni za arhivske podatke, narudžbe, račune i eventualnu prepisku sa autorom portreta. U Istorijskom arhivu Kotor sačuvan je samo ugovor iz 1902. godine slikara Ivana Volarića iz Vrbnika na ostrvu Krk sa tutorstvom crkve Sv. Save u Morinju, koji se odnosi na izradu ikonostasa i slikanje litijske ikone „Silazak Sv. Duha“. Volarić se vrlo uspješno pokazao i u dekoraciji, izradi ikonostasa i ikone za jedan pravoslavni hram. „Proračun za radnju ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju“, koji ima 15 tačaka, pisao je Volarić i u njemu se pored samog rukopisa može vidjeti njegov jezik i način izražavanja, dijapazon slikarskog i zanatskog obrazovanja kao i ocijeniti zrelost i iskustvo u radu.⁵ Uz ovaj ugovor priložen je crtež ikonostasa i predračun radova sa opisom određene vrste poslova, a njegov „Proračun“ u cjelini je pretočen u tačke.⁶ Ovaj slikar pridružio se brojnim, pomalo zaboravljenim stvaraocima, čija je vrlo izražena aktivnost i stvaralački angažman obilježila jedno vrijeme i ostavila vidan trag, danas ponovo valorizovan i ponegdje već restauriran i konzerviran opus, od čega su pojedini evidentirani radovi još uvijek u toku ovog postupka.⁷

Iako bez zvanično završenog slikarskog obrazovanja, a poznato je da se edukovao u Rijeci kod slikara - dekoratera Louisa Menarda i Giovanni Fumia, Dubrovniku, Vlaha Bukovca i Seitza Starijeg, kao i na djelima starih italijanskih majstora, uglavnom freskopisaca, koja je proučavao putujući po Italiji skoro svake godine, ova iskustva izgradila su kod talentovanog Volarića samosvojan slikarski pečat. Njegov stil prepoznatljiv je u svijetlim, pastelnim tonovima prilikom slikanja svetačkih figura i sakralnih kompozicija dekorisanih geometrijskim motivima, sa slikaru omiljenom floralnom ornamentikom, kao i ljupkom pozadinom na kojoj se ogleda ruka primjenjenog umjetnika – slikara dekoratera. Voluminozne i monumentalne u formi, čvrstih kontura, a toplih, nježnih boja svetačke figure u sprezi sa secesijskim rafiniranim dekorom, slikane su u stilu

4 M. Mihaliček, Zaostavština porodice Visković sa osvrtom na zbirku slika, GPMK XLIII – XLVI/1995 – 1998, str. 109.; Marija Mihaliček, ostavština porodice Visković u Perastu, OJU „MUZEJI“ Kotor 2016. godina, str. 69., 70., 71.

5 Zorica Čubrović, Ugovor Ivana Volarića o izradi ikonostasa u crkvi sv. Save u Morinju, Boka br. 36, 2016. godina, str. 8 – 21.

6 Na ovaj ugovor i nacrt ikonostasa autorki navedenog teksta Zorici Čubrović skrenula je pažnju, arhivista Istorijskog arhiva Kotor, prof. Anita Mažibradić. (signatura SNCCXXXIX, listovi 1- 5 i nacrt).

7 U toku nastanka ovog kataloga, medaljon sa likom Sv. Tripuna iz crkve Gospe od Snijega u Škaljarima, zatečen je u toku konzervatorsko – restauratorskog postupka u Centru za konzervaciju i arheologiju – Kotor.

istoricizma, eklektičkim spojem klasičnih stilova, ponegdje i kopija originalnih slikarskih djela, ali i novih strujanja, koja su zatekla Volarića, koji je bio u prijateljskim i kolegijalnim odnosima sa svojim savremenicima, brojnim slikarima po jadranskom primorju, od čega je na njegova kasnija slikarska djela najveći uticaj izvršio dubrovački slikarski krug. Ogleda se i u solidno rađenim građanskim portretima klasicističke postavke u stilu akademskog realizma, ponegdje vrlo uspješnih likovnih rješenja, sa izraženim portretnim karakteristikama, negdje sa manje inspiracije u izrazu i postavci, kao i u unutrašnjoj dekoraciji građanskih kuća, koja se uklapaju u secesijski osmišljen dekor. Putujući i stvarajući na rodnom ostrvu, Krku, na ostrvima Cresu i Lošinju i važnim kulturnim centrima obale Jadrana, Trstu, Malom Lošinju, Dubrovniku, zadržao se, prateći živopisnu obalu u Boki Kotorskoj, kraće vrijeme i u Kotoru, prateći atribuciju njegovih djela, 1898., 1902. i 1903. godine. Kotorski period, nažalost, nije praćen novinskim člancima, pismenim tragom o prisustvu slikara, tako da njegovu djelatnost u užem basenu Kotorskog zaliva sagledavamo na osnovu djela koja nam je ostavio ovaj radoznali putnik i slikar.

*Portret kapetana Ilije Ivanovića iz Stoliva
IB 1302*

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: 1899. godina

Tehnika: Ulje na lesonitu (70,5 x 52,5 cm)

Slika je otkupljena 23. 06. 1975. od Boža i Marije Ciko

Vlasništvo: Pomorski muzej Crne Gore

Ivan Volarić – Piturić, portreti iz fonda Pomorskog muzeja Crne Gore

1. Portret kapetana Ilije Ivanovića iz Stoliva

Kapetan Ilija Ivanović iz Stoliva naslikan je kao dopojasna figura. Za razliku od ostalih portreta iz zbirke Pomorskog muzeja Crne Gore, portret je naslikan na otvorenoplavoj pozadini, a signatura autora, umjesto uobičajene, u donjem desnom uglu, ispisana je po sredini platna sa lijeve strane crvenom bojom, I. Volarić 1898. Na portretu je prikazan dopadljiv mladić crne kose razdijeljene po sredini i crnih brčića zašiljenih na dolje, po modi vremena. Uočljiv je slikarev živi kontakt sa modelom, jedrim mladićem, lijepog, prijatnog lica naslikanog svijetlim inkarnatom. Portretisani nosi građansko odijelo s kraja devetnaestog vijeka, plavi kaput i sako sa širokim reverima ispod njega. Bijela košulja vezana je ispod kragne crnom mašnom. Namaz boje više je pastozan nego kod ostalih portreta istog perioda. Svijetli, otvoreni tonovi u pozadini portreta i odijelo portretisanog čine snažan kontrast sa crnom kosom, očima i brkovima mladića. Iako je model, očigledno, kao kapetan i brodovlasnik, pripadnik više društvene klase ovaj portret klasične postavke, zrači ležernim stilom i odaje reminiscenciju na srodne romantičarske portrete⁸, a svijetloplavi tonovi u pozadini naslikani su pod uticajem dubrovačkog rasvjetljavanja palete i Bukovčevog stila slikanja portreta.

Kapetan Ilija Ivanović iz Stoliva bio je suvlasnik jednog jedrenjaka duge plovidbe i vlasnik pjelega. Predsjednik opštine Stoliv bio je od 1909. – 1914. godine.

8 Radojka Jančićević, Portreti iz fonda Pomorskog muzeja Crne Gore, GPMK L/2002. godina, str. 161.

2. Portret kapetana Tripa Milatovića iz Stoliva

Kapetan Tripo Milatović prikazan je u poprsju. Odjeven je u zvaničnu uniformu kapetana Austrijskog Lojda, tamnoplavi sako sa ukrasima, sidrima, sa po tri zvjezdice poviše njih, zlatne boje na gornjim reverima (oznaka čina), kravatom sa ukrasnom iglom, povezanom oko bijele košulje sa visokim okovratnikom. Glava portretisanog okrenuta je za tri četvrti u lijevu stranu. Kosa uredno začešljana od lijevog razdjeljka, živahne oči, pravilan nos, brkovi, koji se račvaju, lijevo i desno na dolje, završavaju se gustom, uvijenom bradom, koja pada niz obraze do revera sakoa sa oznakama A. L. (Austrijski Lojd). Na punim usnama portretisani prikriva osmijeh, a lice svijetlog inkarnata sa nešto rumenih prelaza zrači samouvjerenošću i životnom energijom. Kosa je riđih tonova, jednako kao brada i brkovi oblikovani po modi vremena. Portret je postavljen na zagasitoj pozadini plavo – zelene boje. Kompletan utisak, koji portret ostavlja na posmatrača je da je portret vrlo solidne akademske izrade tipičnog klasicističkog manira.

Kapetan Tripo Milatović položio je kapetanski ispit 1849. godine. Od 1852 – 55. godine zapovjedao je brigantinom „Costituzione“, 1857. godine navom „Adria“, 1861. godine barkom „Constanza Onore“, a od 1868 – 1883. plovi na parobrodima Austrijskog Lojda. Na P/ B „Thetis“, vlasništvo Austrijskog Lojda 1151 BRT, 200 KS bio je oficir.⁹

Zapovjedao je P/B „Malta“, sagrađen za Austrijski Lojd iz Trsta 1854. godine, 556 BRT, 120 KS od 1886 – 1896. godine.¹⁰

9 Podaci o brodovima u vlasništvu bokeljskih brodovlasnika i kapetana preuzeti su iz austrijskog godišnjeg izvještaja Annuario Marittimo 1853. – 1875.; 1876. – 1897.

10 Radojka Janićijević, nav. djelo, str. 161 – 162.

Portret kapetana Tripa Mihlovića iz Stoliva
IB 678
Autor: Ivan Volarić
Vrijeme: 1900. godina
Tehnika: Ulje na platnu (64 x 48 cm)
Slika je za Pomorski muzej Crne Gore otkupljena pod br. 235 03. VII 1953. godine
od Delavedova Marka iz Herceg - Novog
Vlasništvo: Pomorski muzej Crne Gore

*Portret kapetana Stanislava Petrovića sa Mula
IB 1361*

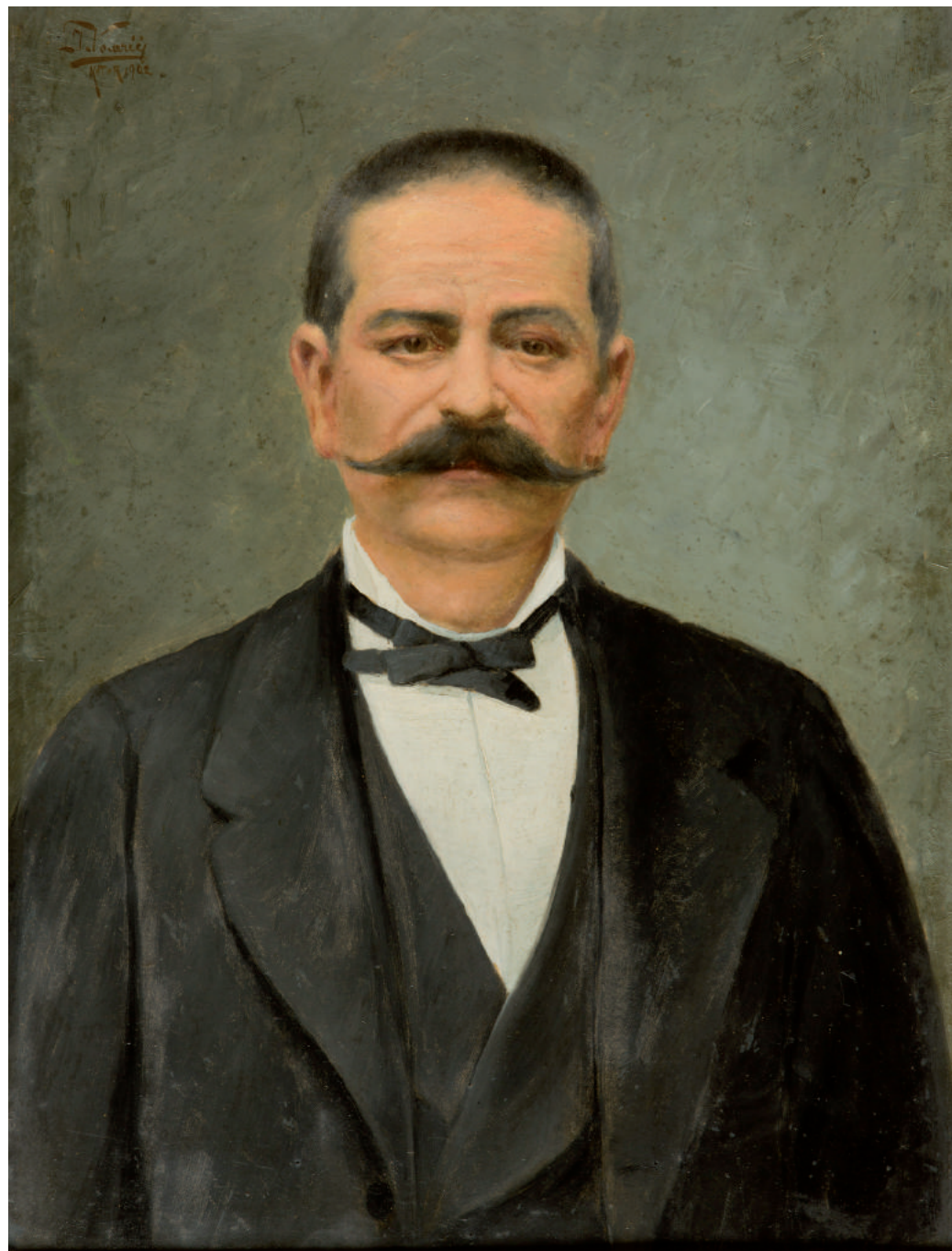
Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: 1902

Tehnika: Ulje na lesonitu (64 x 46, 5 cm)

Portret je ostavština Bokeljske Mornarice i kao takav vodi se pod IB 110

Vlasništvo: Pomorski muzej Crne Gore

3. Portret kapetana Stanislava Petrovića sa Mula

Kapetan Stanislav Petrović sa Mula prikazan je na portretu kao dopojasna figura. Prikazan je kao čovjek srednje životne dobi, kratke kose, visokog čela, jakog, pravilnog nosa i dugih, upečatljivih brkova, po krajevima savijenih na gore. Frontalno postavljeno lice odaje živost u očima, plastičnost lica izražena je znalački naslikanim prevojima kod usjeka na lijevoj i desnoj strani nosa i nešto plitkih bora na čelu. Miran stav portretisanog upotpunjuje tamno građansko odijelo, crni kaput i tamni sako sa širokim reverima ispod njega. Bijela košulja ispod sakoa povezana je oko vrata ukrasnom, crnom mašnom, a kragna košulje, po krajevima je izvučena na gore. Pozadina portreta je zeleno plave boje. U gornjem, desnom uglu stoji natpis I. Volarić. Kapetan Stanislav Petrović umro je 1900. godine, a portret je nastao 1902. godine, što znači da su, kao što je pomenuto, Volarića naručioc portreta pozivali da radi porodične portrete svojih uglednih članova i poslije njihove smrti. Iako je koristio fotografiju kao predložak portret je vrlo solidan akademski rad.

Kapetan Stanislav Petrović sa Mula bio je zaslužni član Bokeljske Mornarice. Zapovijedao je barkom „Esultanza“ od 1859 – 1863. godine, čiji je suvlasnik bio sa 6 karata. Od 1863. do 1867. godine bio je sa bratom Grgurom suvlasnik sa po 5 karata barka „Cornucopia“.¹¹ Ovaj jedrenjak zapovijeda od 1863 – 1866. godine. Na brigantinu „Coraggioso“ nalazimo ga 1858. godine. Bavio se i slikarstvom. Naslikao je akvarel barka „Cornucopia“. Umro je 1900. godine u Kotoru.¹²

U Pomorskom muzeju posjedujemo još jedan portret, koji bih se usudila atribuirati Ivanu Volariću, iako za taj portret ne postoji signatura, koja je kod Volarićevih slika neizbježna. Radi se o portretu kapetana Marka Dabovića iz Kostanjice, koji je bio nastanjen u Dobroti kod Kotora. Portret je, takođe, rađen po fotografiji Marka Dabovića kao oficira Bokeljske Mornarice, a Volarić, poznato je, je radio portrete po porudžbini za članove Bokeljske Mornarice, od kojih su mnogi bili načelnici manjih bokeljskih komuna.

11 Brod je sagrađen u Kopru, prodat je 13 novembra 1867. godine u Bristolu, nekom Italijanu.

12 Isto kao pod br. 8, str. 162.

4. Portret kapetana Marka Dabovića

Portret kapetana Marka Dabovića naslikan je prema fotografiji. Kapetan Marko Dabović naslikan je u stojećem položaju, odjeven u odijelo oficira Bokeljske Mornarice. U lijevoj ruci portretisani drži paradnu sablju, naslonjenu vrhom na zemlju, a u desnoj oficirski šešir. Na platnu relativno malih dimenzija, figura naslikanog mladića dosta je sitna. Lice mladog čovjeka, crne kose, sa brkovima, pravilnih crta lica, do detalja naslikana uniforma oficira Bokeljske Mornarice, vojničko držanje portretisanog pomorskog oficira, daju nam izvanredan dokument o bokeljskoj nošnji, izgledu pojedinca i maniru slikanja s kraja XIX i početka XX vijeka. U pozadini portretisanog tipični je ateljeski dekorisan prostor, otvorena terasa, mediteransko rastinje i arhitektura neoklasičnog stila. U fototeci Pomorskog muzeja Crne Gore posjedujemo originalnu fotografiju prema kojoj je autor portreta naslikao kapetana Marka Dabovića.¹³

Marko Dabović (Kostanjica 25. IV 1861 – Kotor 31. VII 1906) Prvi i drugi razred Nautičke škole završio je 1875/76 i 1876/77. g. odličnim uspjehom. Zatim je položio, prema tadašnjim propisima i završio odličnim uspjehom dva dvogodišnja kursa. Zvanje pomorskog poručnika dobio je 23. IV 1880. godine, nekoliko mjeseci prije nego što je izvršio nesvakidašnji podvig na moru. O njegovom velikom podvigu na moru saznajemo iz broskog dnevnika poručnika Marka Dabovića, koji je vodio od 1880 – 1884. godine. Na jedrenjaku „Silvia D“, kapetana Boža Dabinovića iz Dobrote, dogodio se dramatičan slučaj epidemije „žute groznice“. Na putu od Marselja do Martinika i nazad na jedrenjaku umiru od žute groznice 2 kapetana, a boluju četiri člana posade i sam Dabović. Poslije brzog oporavka, strahovitom energijom i snalažljivošću, spretno zapovjeda jedrenjakom. Ne samo bolest, već i strahovite oluje spriječile su sigurnost broda, ali je Marko Dabović, kao rekonvalescent ostao sam na komandnom mostu, prebrodivši sve nevolje i brod dovodi u matičnu luku. Austrijske vlasti su mu zbog velikog požrtvovanja i spretnosti na moru izdale zvaničnu pismenu zahvalnicu 11. maja 1881. godine.¹⁴

Iz jednog podatka, koji je don Belan Anton pronašao u zabilješkama don Gracije Brajkovića, a danas se originalnoj zabilješci izgubio trag, te je ostao ovaj rukom ispisan izvadak originalnog podatka, navodi se da je Ivan Volarić sa Vrbnika bio nastanjen u Kotoru 1903. godine.¹⁵

13 Annuario Marittimo 1853 – 1875, 1876 – 1897, str. 160.

14 Miloš I. Milošević, Epidemija žute groznice na dobrotskom škuneru „Silvia D“ GPMK IX/1960, str. 249 – 254.

15 Privatna arhiva Don Antona Belana, izvadak iz zabilješki Don Gracije Brajkovića, BAK

Portret kapetana Marka Dabovića

IB 577

Autor: I. Volarić ?

Vrijeme: kraj XIX vijeka

Tehnika: Ulje na platnu (58 x 44 cm)

Slika je naslijeđena od Kabineta Bokeljske Mornarice

Vlasništvo: Pomorski muzej Crne Gore

Palata Vrakjen

U palati Vrakjen u Kotoru, sadašnje vlasništvo porodice Protić pronašli smo tri portreta Ivana Volarića, dva signirana, muški i ženski portret Milutina Protića i njegove supruge i jedan nesignirani, izgleda portret Pavla Protića, mornaričkog oficira Kraljevine Jugoslavije. Za suprugu Milutina Protića, prema porodičnom predanju zna se da je rodom iz porodice Dabižinović iz Orahovca, nekih 12 km udaljenog od Kotora, prema sjeveru.

Palata je bila prvobitno vlasništvo stare plemićke porodice Vrakjen, u vrijeme kada je otkupljena od strane porodice Protić početkom devetnaestog vijeka. Istovremeno sa izradom portreta, koji su izloženi u centralnom salonu, oslikani su plafon i zidovi stepeništa, kojima se prilazi spratu u stilu secesije. Zidovi su naslikani imitacijom ploča sa floralnom štampom i ukrasnim trakama koje dijele zidove od plafona. Na plafonu su principom šablona umetnuti floralni motivi u obliku kruga, centralna stilizovana rozeta, nježni motiv grančica oko nje i cvijetni aranžman oko grančica, koji zatvara dekoraciju. Ne zna se da li je Volarić, ili neki radoznali nepoznati autor, sličnim tonalitetom prekrrio autentično kameno stepenište i barokno izveden kameni okvir portala za ulaz sa stepeništa u prostorije na spratu. Iako je ovim prefarbavanjem autentične arhitekture uništena njena izvornost ovaj dekor se slaže tonalitetom soboslikarstva, koje je izveo Ivan Volarić. Zasiurno je da je pomenuti prostor u palati oslikan u isto vrijeme, kada i portreti, rukom Ivana Volarića. Iako je prazna kuća u vlasništvu porodice Protić, koji trenutno stanuju van Kotora, stanište paukova i tišine, na sreću, nije

pretrpjela izmjene, jer na njoj nisu vršeni bilo kakvi sanacioni zahvati, tako da je ostala izvorni dragulj neokrnjene, iako zubom vremena narušene unutrašnjosti, ali i arhitekture. Svakako da bi adekvatni konzervatorsko – restauratorski zahvati na palati vratili njen izvorni sjaj, ali treba voditi računa i o tome da se izbjegnu kako nestručna konzervacija, tako i eventualna nebriga, koje bi okrnjile izvorni izgled ove kotorske palate, koja je iako naizgled skromna, dragocjena zbog jedinstvenog enterijera, koji je najvjerovatnije djelo nekog italijanskog arhitekta.¹⁶ Najsrećnije rješenje, pri eventualnoj restauraciji palate, bilo bi da se zadrže njen izvorni eksterijer i enterijer i izvrše konzervatorsko – restauratorski radovi na autentičnom soboslikarstvu i portretima, autora Ivana Volarića, kao i na postojećem salonskom namještaju.

16 Radojka Abramović i Jelena Karadžić, *Palate grada Kotora i grada Perasta – nekada i sada*, Kotor, 2017. godina, str. 21, 23.

Sakralna djela Ivana Volarića - Piturića u Crkvi gospe od Snijega u Škaljarima

Od sakralnih djela poznat je njegov rad u crkvi Gospe Sniježne u Škaljarima. Crkva Gospe Sniježne rađena je po projektu arhitekta Milana Karlovca, izvođač radova bio je Anton Ilić, a posvetio je 1903. godine kotorski biskup Frano Ucellini - Tice. U vrijeme podizanja nove župne crkve u Škaljarima pratimo gradnju brojnih crkava neoklasične arhitekture duž Jadranskog primorja i ostrva, sa naročitim osvrtom na ostrvo Krk. Tako je i na Volarićevom rodnom Krku, u isto vrijeme sagrađena crkva Sv. Martina biskupa u Gostinjcju, crkva Uznesenja Marijina u Vrbniku podvrgnuta većim zahvatima od 1926 – 1933. godine, nova crkva Sv. Nikole biskupa u Ćunskom kod Malog Lošinja sagrađena 1908. godine, a u istom periodu, tri prve decenije dvadesetog vijeka, pratimo renoviranje i oslikavanje starijih crkava i javnih prostora na ostrvu. Za izgradnju škalske crkve najzaslužniji župnici bili su Ivan kan. Matković i Marko kan. Vučković. Jednobrodna crkva pozicionirana je u pravcu sjever jug. Vrijedni pažnje, oltar i kasetirani plafon, izrađeni su prema nacrtu Antona Rossi –ja. Kasetirani plafoni bili su u modi prvih decenija dvadesetog vijeka, a mnogi od njih su i slikarski dekorisani. Na južnoj strani oltarska, kvadratna apsida odijeljena je lukom od glavnog broda crkve, a na glavnom oltaru izrađenom u splitskoj radionici braće Bilinić nalaze se kipovi Sv. Luke i Sv. Roka. U glavnom crkvenom brodu, visoko na zapadnom i istočnom zidu postavljeno je 8 svetačkih slika, iznad 14 postaja križnog puta, koje predstavljaju rad tirolske škole iz istog perioda, prve decenije XX vijeka. Na zidu, ispred luka, koji dijeli oltar od glavnog crkvenog broda, postavljeno je 8 svetačkih figura u medaljonima; Sv. Tripun, Sv. Jeronim, blaženi Gracija, Sv. Ana koja podučava malu Bogorodicu, Sv. Cecilija, zaštitnica muzike i Sv. Nikola, zaštitnik putnika, moreplovaca, trgovaca i djece. Preostalih 8 svetitelja naslikani su u formi uokvirenih pravougaonih slika, na istočnom i zapadnom zidu glavnog crkvenog broda. Na žalost, tokom fotografisanja svetiteljskih figura za potrebe ove izložbe i kataloga, u toku je bila rekonstrukcija tavanice, krova i zidova crkve, tako da su postavljene skele onemogućile panoramsko fotografisanje glavnog, oltarskog zida, kao i dva bočna istočnog i zapadnog zida, a samim tim su i neke od predstava svetitelja skinute zbog postavljanja instalacije i fotografisane izolovano od cjeline, a neke na samom zidu, pojedinačno.

Sv. Tripun

Sv. Tripun sa modelom grada Kotora u lijevoj ruci, naslikan je u medaljonu, lijevo od crkvenog oltara, koji je, pomenuto je, odijeljen lukom od glavnog crkvenog oltara. Mladi, ljupki mladić, predstavljen je kao dopojasna figura. U lijevoj ruci, nježnom šakom pridrži model grada Kotora sa naglaskom na kotorsku katedralu sa zvonnicama piramidalnih završetaka i nekoliko autentičnih kotorskih kuća, u njenom neposrednom okruženju. U istoj ruci uz maketu grada pridrži i palminu granu ispod ruke, savijene u laktu, gdje na šaci nosi grad, čiji je patron, kao najdragocjeniji poklon. Mladić ljupkih crta, tamne, kratke talasaste kose pomjeren je glavom

za tri četvrti na lijevu stranu i u ekstatičnom zanosu posmatra u neku nedefinisanu tačku. Svojim pogledom usmjerenim i koncentrisanim, nadahnutim duhovnom misijom i desnom rukom uzdignutom do iznad ramena, kojom kao da zaustavlja neizrečenu misao, čini se da predskazuje buduće stradanje, ne strah, već ponos što će biti žrtvovan za svoju nepokolebljivu vjeru. Ova svetačka predstava sa naglašenim konturama, svijetlog kolorita, mada zagasitijeg i sa manje slikarske ubjedljivosti od predstava svetaca iz kapele u Katorskoj Biskupiji, asocira na uticaj Vlaha Bukovca iz dubrovačkog slikarskog perioda Ivana Volarića, što se ogleda u secesijskim siluetama likova i braon konturom, kojom su svetačke figure iscrtane. Na medaljonu sa prikazom Sv. Tripuna ispisana je signatura autora, uobičajenim crvenim slovima, po sredini, sa desne strane svetačkog lika: I. Volarić. Neposredno prije boravka u Kotoru Volarić je bio autor svetačkih figura, rađenih na staklu, za prozore saborne crkve Sv. Vlaha. Na žalost, ove slike nisu sačuvane, jer su već 1913. godine jako izbljedile, tako da su tokom iste godine zamijenjene vitražima istorijskog sadržaja bečke radionice Franca Gecnera (Franz Götzner).¹⁷

*Sv. Tripun
Ulje na platnu, medaljon (krug), 90 cm
Vlasništvo: Katorska Biskupija, Crkva gospe od Snijega - Škaljari*

17 Franjo Velčić / Sanja Žaja Vrbica, Katalog izložbe, Od Krka do Kotora: Ivan Volarić – Piturić, Kotor, Galerija solidarnosti 19. listopada – 08. studenog 2018. godina, str. 27-28.

Sv. Nikola biskup

Sv. Nikola je rođen u Maloj Aziji, kao dijete hrišćanskih roditelja. Rano se posvetio službi Božjoj. Njegov stric, nadbiskup u Miri, rano zapažajući Nikolinu iskrenu vjeru, zaredio ga je za sveštenika. Po smrti svojih roditelja Nikola je svoju imovinu razdijelio siromasima. Najpoznatija legenda iz života Sv. Nikole je ona prema kojoj je svetac, čuvši za nekog plemića u gradu, koji je ostao bez novca, pribavio miraz za njegove tri kćeri. Druga priča govori o njegovom hodočašću u Svetu zemlju. Za vrijeme putovanja podigla se strahovita oluja, tako da je lađa kojom su putovali bila na rubu potopa. Sveti Nikola je zaprijetio valovima, koji su se smirili njegovom naredbom.

*Sv. Nikola biskup
Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega – Škaljari*

Tako je postao zaštitnik mornara i putnika. Po povratku iz Palestine, stigao je u Miru. Nadbiskup, koji je naslijedio njegovog strica umro je, tako da je sveštenstvo odlučilo da nadbiskup postane onaj ko slijedećeg jutra prvi uđe u crkvu. Rano ujutro otišao je Nikola u crkvu na molitvu. Izabran je za biskupa Mire. Obično se Sv. Nikola prikazuje kao biskup. Njegova najpoznatija oznaka su tri kese sa zlatnicima, ili tri zlatne kugle, kao spomen na njegovo dobročinstvo. Njegov praznik pada 6. decembra pred Božić, te se i poklon, tri tobolca sa zlatnicima počeo upoređivati sa darovima mudraca sa istoka. Vremenom se legenda o Sv. Nikoli stopila sa božićnim praznikom, tako da je praznik Sv. Nikole postao božićnim običajem.¹⁸

U crkvi Gospe od Snijega, iznad oltara nalazi se medaljon sa prikazom Sv. Nikole Biskupa. Sv. Nikola odjeven je u biskupski ornat svijetloružičaste boje sa palijem oko vrata prekrivenim crnim krstovima. Prikazan do struka, lijevom rukom blagosilja, a u desnoj nosi biskupski štap sa ukrasnom drškom, jevanđelje sa tri narandže, simbol tri zlatne kese sa zlatnicima. Na glavi nosi ružičastu biskupsku kapu, koja je razdijeljena po sredini ukrasom od dragog kamenja, motiv koji se ponavlja i po obodu kape. Oko glave okrunjen je nimbom zagasitoružičaste boje, sličan boji biskupske kape i odore. Lice je prikazano pastoznim namazima, brzim potezima četke, dosta površinski, iako sa naznakom portretnih osobina lika Sv. Nikole. Prikazan je kao čovjek srednje životne dobi sa sijedim brkovima, bradom i zaliscima na kosi. Pozadina medaljona je svijetlih, zelenih tonova. Ovaj lik, bez iscrtanih kontura urađen je svijetlim, pastelnim tonovima sa nježnim prelazima, bez oštine i naglašene gradacije u tonovima. Na medaljonu nema ispisan signature autora, niti naziva svetitelja.

Sv. Jeronim zaštitnik Dalmacije

Sv. Jeronim zaštitnik Dalmacije, rođen u rimskoj dalmatinskoj provinciji, Stridonu, prikazan je do pojasa u polusjedećem i polustojećem stavu, tijelom okrenut posmatraču u poluprofilu, glavom u profilu. Prikazan je u momentu prevođenja Biblije, koju drži na skutima. Sv. Jeronim je preveo Bibliju na latinski jezik, u to vrijeme govor običnog puka („vulgus“ lat. puk), na osnovu čega je i dobila naziv Vulgata. Za razliku od medaljona sa svoda kapele Kotorske Biskupije, gdje je svetitelj okrenut desno od posmatrača, ovdje je svetitelj naslikan u profilu, lijevo od ruba medaljona. Svetiteljev oreol, u zgradi Biskupije, naznačen je crvenom konturom, a u crkvi Gospe od Snijega u Škaljarima punom žutom bojom. Iako su ikonografski svetitelji na oba medaljona gotovo identični u škaljarskoj crkvi boje, konture i krznene omotač oko tijela svetitelja, naslikani su oštrijim konturama i intenzivnijim koloritom, a tijelo oker rumenih tonova ljepše anatomski izvedeno. Goli torzo prekriven je od polovine crvenim plaštom, a donji dio tijela bijelim krznom. Pod teretom prevoda Biblije i spoznajom mnogih svetih tajni, svetitelj se šakom lijeve ruke hvata za glavu. Sijede kose i brade Sv. Jeronim zrači velikom umnom koncentracijom i snagom tijela. Pozadina medaljona je zagasitozelene boje. Istovjetan svetački motiv u medaljonu, kao i motiv u medaljonu sa prikazom Sv. Josipa i Malog Hrista i medaljon sa prikazom Sv. Ane, koja podučava malu Bogorodicu nalaze se u crkvi Sv. Nikole u Ćunskom, 5 km udaljenom od Malog Lošinja.¹⁹

18 dr Anđelko Badurina i grupa autora, Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb 1985. str. 426, 427.

19 Isto kao pod br. 9, str. 21, 22

*Sv. Jeronim zaštitnik Dalmacije
Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari*

Sv. Ana i mala Bogorodica, tzv „Pouka u čitanju“

Sv. Ana, prema predaji Bogorodičina majka, često se prikazuje u umjetnosti, naročito u vrijeme renesanse. Jedan od čestih ikonografskih motiva, kao izraz porasta pučke pobožnosti, krajem XV i tokom XVI vijeka je tzv. „Pouka u čitanju“.

Na medaljonu je Sv. Ana prikazana kao voluminozna figura sa zeleno žutim pokrovom za glavi, nagnuta glavom za tri četvrti udesno, nad knjigom na svojim skutima. Otvorena knjiga koju drži na skutima, okrenuta je ka maloj Bogorodici, koja drži ruke sklopljene u molitvi, oslonjena na skut svoje majke, Sv. Ane. Sv. Ana odjevena je

u haljinu otvoreno crvene boje, sa otvorenoplavim ogrtačem, koji joj prekriva ramena i skute. Mala Bogorodica prikazana je u profilu, tijelom okrenuta za tri četvrti prema posmatraču. Odjevena je u skromnu, bijelu haljinu. Obije svetiteljke imaju oreole oko glave, zagasite ljubičaste boje. Figure, slikane voluminozno, dopadljive su zbog upotrebe svijetlog, dopadljivog kolorita i cijela kompozicija zrači lirskom, sentimentalnom notom. Na licima nema zalaženja u portretske karakteristike lika, tako da je svijetlim koloritom naglašena njihova toplina, kao i konturama osnovne crte lica, koje odaju blagost. U pozadini su u prvoj trećini medaljona od njegove osnove, korišćeni braon tonovi, a zatim se smjenjuju žuti, zeleni i prošarani raznobojni tonovi srodnog kolorita, poput spektra duginih boja.

*Sv. Ana i mala Bogorodica, tzv. „Pouka u čitanju“
Ulje na platnu, medaljon (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari*

Blaženi Gracija sa Mula

Blaženi Gracija, redovnik, augustinac rođen je u malom ribarskom mjestu, Muo, u neposrednoj blizini Kotora 1438. godine. Ploveći, kao ribar, Jadranskim i Jonskim morem u tridesetoj godini života doplovio je u Mletke, 1468. godine. Podstaknut propovjedima blaženog Šimuna Kamerinskog mijenja svoje kršteno ime Pavao u Gracija. Isticao se ljubavlju prema euharistiji i pokorničkim životom, a bio je redovnik, laik. Umro je 09. novembra 1508. godine u Veneciji na ostrvu Sv. Kristofora, kada se i slavi. Tijelo Blaženog Gracije nalazi se izloženo na glavnom mermernom oltaru crkve Sv. Marije pomoćnice hrišćana, popularne u narodu kao crkva Bl. Gracije.²⁰

Blaženi Gracija, augustinac, odjeven je u odjeću karmelićanskog reda, crni habit sa kapuljačom, dok mu je na glavi bijela kapica. U lijevoj ruci drži štap, a desnom rukom pokazuje na neku nedefinisanu tačku. Posmatra u čudu, reklo bi se vrt, gdje se u snažnoj kompilaciji svetitelju na zvuk zvona rastvorio crkveni zid. Portret Blaženog Gracije u medaljonu je ikonografski postavljen istovjetno kao i njegov prikaz na medaljonu sa svoda kapele u Kotorskoj Biskupiji.

*Blaženi Gracija sa Mula
Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari*

Čovjek srednje životne dobi, blagih crta lica sa uredno začešljanom bradom i brkovima, prikazan je u profilu. Oko glave svetitelja naslikan je oreol u obliku kružne linije, zagasitoljubičaste boje. Ruke i lice svetitelja naslikani su svijetlim inkarnatom, tako da se kao znalački naslikane partije, odaju kontrast crnosivoj odori sa štapom i maslinastozelenoj pozadini. Figura je rađena smirenije, sa manje dramatike u prikazu vizije Blaženog Gracije, u odnosu na predstavu Blaženika sa svoda Kotorske Biskupije. Nema naglaska na jarkom suncu, niti odbljeska koji se širi nad svečevim tjemenom i odorom. Pa ipak, ova predstava Blaženog Gracije odaje snagu u predstavi svetiteljske figure i lika i slikarsku dorađenost.

Sv. Cecilija, zaštitnica muzike

Sv. Cecilija je, prema pučkoj legendi, bila kćerka rimskog patricija iz III vijeka. Odgajana je kao hrišćanka. Bila je vjerenja za plemića, Valerijana, ali je neposredno po vjenčanju rekla svom mužu da je položila zavjet djevičanstva, što je on prihvatio slijedom okolnosti, te se i sam preobratio u hrišćanstvo, kao i njegov brat Tiburcije. Zajedno su propovijedali Hristovo Jevanđelje. Bliska nebu, Sv. Cecilija je mogla čuti anđeosko pjevanje. Pričalo se da ona može svirati svaki muzički instrument.

*Sv. Cecilija, zaštitnica muzike
Ulje na platu, medaljon, (Krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija - Gospa od Snijega - Škaljari*

Po predanju, izumila je orgulje i posvetila ovaj instrument bogoslužnju. Slavi se kao zaštitnica muzike i muzičara. Ikonografski je prepoznatljiva kao djevojka koja sluša muziku, pjeva, ili svira na nekom instrumentu. Posebna su joj oznaka orgulje. Nekad se prikazuje sa tri ožiljka na zatiljku, a u blizini joj je često i buket od crvenih, ili bijelih ruža.²¹ Sv. Cecilija prikazana je kao mlada, ljupka djevojka u sjedećem stavu okružena klasičnom predstavom stuba sa kanelurama sa lijeve strane, otvorenim pejzažom u pozadini, kako svira orgulje. Blago pognute glave u profilu, pokazuje ljupke crte lica naslikane konturama dobro savladanog crteža, a bijelim inkarnatom naglašeni su vrat i čisto, nježno djevojačko lice mlade svetiteljke. Kosa je pokupljena pozadi i pada niz leđa, a sa lica uvojcima pripijenim uz glavu pada sa strane. Odjevena je u zelenu haljinu sa bijelim naborom oko vrata, a lijevu ruku i rame prekriva bogati, crveni plašt. Lijeva ruka, koja prebira po dirkama instrumenta znalački je naslikana, a od desne je vidljiv samo dio između rukava i gornje nadgradnje instrumenta. Pozadina Sv. Cecilije je zelenooker prošaranih nijansi. Stub i instrument naslikani su sivo i zelenomaslinastim tonovima.

Sv. Anton sa Djetetom Hristom

Sv. Anton Padovanski rođen je u Lisabonu u XIII vijeku i odgojen u kaptolskoj školi u istom gradu. Prvo je stupio u red Sv. Augustina, ali kada je čuo o velikoj svetosti Sv. Franje, potražio je osnivača reda u Asiziju. Sv. Franji se učinilo da je Anton srednje darovit mladić, ali pošto se Antonu ukazala prilika za propovijedanjem oduševio se njegovim govorničkim darom i povjerio mu je vaspitni rad u franjevačkom redu. Narod je bio veoma privržen Sv. Antonu. Predavao je bogoslovne nauke u Bolonji, Monpeljeu, Tuluzu i Padovi, gdje je i umro, mlad, u trideset šestoj godini. Na slikam je obično odjeven u franjevački habit, a u rukama drži svetačke oznake: ljiljan, procvjetali krst, ribu, knjigu i plamen. Od razdoblja renesanse prikazuje se sa Djetetom Isusom na rukama. Glavni je zaštitnik grada Padove.²²

Sv. Anton prikazan je u stojećem stavu do pasa sa Djetetom Hristom u naručju desne ruke. U šaci iste ruke drži bijeli ljiljan. Odjeven je u franjevački habit braon boje. Lice mladog svetitelja je golobrado, blagih crta lica, pogleda usmjerenog ka nekoj nedefinisanoj tački u daljini, kratko podšišane kose sa kopicom na tjemenu. Oko glave svetitelja naslikan je oreol zagasitoljubičaste boje. Dijete Hrist odjeveno je u bijelu haljinu. Ljupko gleda u posmatrača i pridržava Sv. Antona lijevom ručicom. Ova vrlo uspjeta likovna cjelina potencirana je prevojima tkanina na svetiteljevom habitu i Hristovoj haljini. Najuspjeliji detalji kompozicije su šake Sv. Antona, Hristova ručica i lica svetitelja i Djeteta Hrista naslikani bijelim inkarnatom sa rumenim prelazima. Umjesto oreola Hristu je naslikan odbljesak iza glave žutozlatne boje. Pozadina likova je maslinastozelene boje.

Pored svetiteljskih predstava naslikanih u formi medaljona, kojima je dekorisan, lijevo i desno zid sa lukom, koji dijeli oltarski prostor od glavnog crkvenog broda, sa istočne i zapadne strane, visoko na zidovima glavnog crkvenog broda, iznad Križnog puta, predstavljeno je u formi pravougaonih, uokvirenih slika po pet svetitelja.

21 Isto str. 178, 179.

22 Isto str. 119, 120.

*Sv. Anton sa Djetetom Hristom
Uije na platinu, medaljon, (Krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija – Gospa od Snijega - Škaljari*

Sv. Franjo Asiški

Sv. Franjo Asiški prikazan je stojeći do pasa u franjevačkom habitu braon boje. U desnoj ruci drži krst, glavni simbol hrišćanstva, a lijevom oslonjenom na grudi pokazuje na njega. Okrenut je frontalno posmatraču, blago pognute glave posmatrajući krst u ruci. Usko, pomalo asketsko lice prikazano je u poluprofilu i nastavlja se uredno podšišanom bradom s brkovima. Jasno su prikazane pravilne crte lica, oboren pogled, blago povijen nos i stisnute usne. Kratko podšišane kose, sa kopicom na glavi, iza koje je naslikan oreol zagasitoljubičaste boje jasno asocira na uvaženog franjevca. Najuspjelije partije na slici su šake i lice svetitelja naslikane bijelim inkarnatom sa rumenim i braon prelazima. Na lijevoj ruci svetitelja naslikan je krvavi prorez, obilježje stigme.

Značaki je naslikan i svetiteljev habit sa gustim prevojima tkanine. Pozadina portreta je maslinasto zelene boje. Franjevački red naišao je na jako plodno tlo u Kotoru, tako da su Sv. Franji posvećene brojne crkve i vrlo dugo bili u funkciji franjevački crkveni redovi, a franjevci su i danas prisutni i veoma poštovani u ovom gradu.

*Sv. Franjo Asiški
Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija – Gospa od Snijega - Škaljari*

Sv. Juraj ubija aždaju

Sv. Juraj je, prema tradiciji bio vojni oficir, mučen u Kapadokiji 303. godine za vrijeme Dioklecijanovog progonstva hrišćana. Prvobitan kult ovog svetitelja bio je vezan za Palestinu i Egipat, da bi se proširio po Vizantiji. U VII vijeku podiže mu se crkva u Rimu (S. Giorgio in Velabro). Najveću ekspanziju kult ovog svetitelja doživljava u krstaškim ratovima, kada on postaje prototip hrišćanskog viteza i od tada se mnogi gradovi, Đenova, Barselona, Senj, pokrajine Armenija, Ligurija, Katalonija, kao i države, Engleska, Portugalija, stavljaju pod njegovu zaštitu. Počevši od VI vijeka proširuju se legende o njegovom mučenju i smrti, od XI vijeka legende o njegovim čudima, a od XII

vijeka uvodi se motiv njegove borbe sa zmajem, od XIII vijeka poznate kao borba Sv. Jurja sa zmajem u močvari kod grada Silene, kada je od krvoločnog zmaja spasio ne samo ovce, mladiće i djevojke, već i kraljevu kćerku, poslije čega se na svečev nagovor kralj i kompletan puk preobratio u hrišćanstvo.²³

Ljupki mladić sa kacigom i oreolom zagasito ljubičaste boje oko glave, odjeven u ratničku uniformu, kopljem probada zmaja u razjapljene čeljusti. Sv. Juraj naslikan je kao mladi ratnik, nježnih crta lica sa dugačkom kosom, koja u blagim uvojcima pada lijevo i desno od lijepog lica, sve do ramena. Plašt i tunika presječena u struku dekorisanim pojasom, naslikani su svijetlim oker i ljubičastim tonovima, a pancir oko tijela metalno plavom sa primjesama zatvorenih tonova bijele boje. Vidljivo je i lijevo koljeno zaštićeno viteškim oklopom. Mladić probada čeljusti zmaja zelene boje, od koga je vidljiva samo glava, ne agresivnim, već smirenim pokretom, tako da koplje u ruci više podsjeća na neki muzički instrument, nego na ubojito oružje kojim je hrabri, sveti ratnik savladao zmaja. Pozadina na medaljonu sa predstavom Sv. Jurja naslikana je maslinastozelenom bojom sa mekim prelazima oker tonova.

Sv. Juraj ubija aždaju

Ulje na platnu, 90 x 70 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari

Sv. Katarina Aleksandrijska

Rođena je u Egiptu (Aleksandriji) u III vijeku, u uglednoj plemićkoj obitelji, navodno, kraljevskog porijekla. U ikonografiji se, nakon svog krštenja, prikazuje kao Hristova vjerenica. Poznata je po propovijedanju hrišćanske vjere, po ljepoti i razboritosti. Za vrijeme vladavine Maksima II, velikog progonitelja hrišćana, koji je dijelio carsku krunu sa Konstantinom Velikim i Licinijem i odabrao Aleksandriju za grad svog stolovanja, održala je pred carem sjajan govor. Car, zadivljen i zatečen njenim govorom pozvao je najveće filozofe svog vremena da Katarinu ubijede u suprotno, ali nije uspio, jer ih je svetiteljka preobratala u hrišćane. Preobratala je u hrišćanstvo carevu ženu i njenu pratnju. Rasrdeni car smaknuo je filozofe, a Katarinu zatočio. Zanesen Katarininom ljepotom zaprosio je, ali ga je ona sa zgražanjem odbila. U očajničkom bijesu naredi da je svežu između četiri točka sa oštricama i da je razdere na komade. Snažan plamen s neba uništio je točkove tokom presude. Tada su Katarini odrubili glavu. Poznata kao Hristova zaručnica i zaštitnica djevojaka u ikonografiji se Sv. Katarina prikazuje prilikom vjeridbe sa Hristom. Njena je prepoznatljivost u ikonografiji točak za nazubljenim oštricama, kao i kruna na glavi, dokaz njenog kraljevskog porijekla. U rukama drži i palminu granu, simbol pobjede i mač kao oruđe mučeništva. Nekada je zbog njene velike mudrosti i učenosti prikazuju i sa knjigom u ruci.²⁴

Sv. Katarina prikazana je sa krunom na glavi, do ispod visine struka, sa atributom svog

Sv. Katarina Aleksandrijska

Ulje na platnu, 90 x 70 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari

mučeništva, nazubljenim točkom, koga pokazuje i pridržava desnom rukom, dok u drugoj, lijevoj ruci, šakom nežno pridržava palminu granu, simbol pobjede. Na glavi nosi zlatnu krunu, atribut svog kraljevskog porijekla sa oreolom u obliku kružne linije zagasito ljubičaste boje. Odjevena je u haljinu svijetlo roze boje, oko vrata sa rebrastim naborima bijele boje, a haljinu prekriva plašt otvoreno plave boje, koji prekriva ramena i gužva se u naborima sa desne strane gusto prekrivajući ruke i skut. Ova haljina i njen nježno plavi tonalitet daje akcenat ukupnoj predstavi svetiteljke i doprinosi ljepoti slike. Lice, naslikano inkarnatom oker bijele boje, bez zalaženja u portretske osobine svetiteljke odaje mladalački, vjerski zanos i blagost mlade djevojke. Pozadina svetiteljke je maslinastozelene boje prošarane svijetlo braon tonovima.

Sv. Arhanđel Mihovil

Poštuje ga kao svetitelja i istočna i zapadna crkva. Sv. Arhanđel Mihovil „vojskovođa nebeske vojske“ vođa je i pobjednik u borbi protiv pobunjenih anđela, branitelj apokaliptične žene i pobjednik sedmoglavog apokaliptičkog zmaja. Prema liturgijskim tekstovima vođa je blaženih duša u raj, a po starim ikonografskim uzorima onaj koji vaga duše na Posljednjem sudu. Na Istoku kult Sv. Mihovila (Mihaila) jača već od IV vijeka, a na zapadu krajem V vijeka kada pećina njegovog prikazanja u hodočasničkom svetištu Monte Gargano u Italiji postaje važno svetišće, kao i mjesto njegovog ukazanja u Mont Saint Michaelu u Normandiji (Francuska) prema kultu koji su širili benediktinci. Na Zapadu se od IX vijeka prikazuje kao krilati anđeo odjeven u tuniku sa plamenim mačem i kopljem u ruci. Od visokog srednjeg vijeka prikazuje se u savremenoj vojničkoj uniformi, oklopu sa štitom i kopljem. Najčešći ikonografski motivi sa Sv. Arhanđelom Mihovilom su Sv. Mihovil pobjeđuje Sotonu i Sv. Mihovil vaga duše. Kao supstitut prethrišćanskih bogova, njegov kult vezuje se za brojne crkve na vrhovima brijegova, koje su nekada bile posvećene paganskim kultovima. Lik, ili kapela Sv. Mihovila postavljani su ispred gradskih vrata, iznad njih kao zaštita od zlih sila, kao asocijacija na gradsku vagu, ili druge javne mjere. Kao zaštitnik grada, ili crkve postavljan je vrlo često na zvoncima, poput onog Mon Sen Mišel u Normandiji. Učestale predstave Sv. Mihaila na grobljima dovode se u vezu sa njegovom

Sv. Arhanđel Mihovil

Ulje na platnu, 90 x 70 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari

funkcijom vaganja duša i vodiča u raj.²⁵

Prikazan je kao lijepi, mladi ratnik, ljupkih crta lica, valovite kose, razdijeljene po sredini, sa krilima i u uniformi ratnika, kako u letu probada kopljem, nama nevidljivu žrtvu. Arhanđel, sveti, nebeski ratnik, naslikan u letu, snažnim zamahom lijeve i desne ruke pridržava koplje, kojim se ustremio na žrtvu, pridržavajući ga, desnom rukom, visoko prema vrhu, a lijevom, do polovine koplja. Perspektivo, ukupna figura sa svojim atributima, naslikana je dijagonalno, čime je postignuta snaga pokreta i let. Mladi ratnik odjeven je u viteški pancir svijetlo plave boje, sa crvenim plaštom, takođe, u obliku krila, koji vijori lijevo i desno i u pozadini iza braon krila. Rumenoooker prelaznim tonovima znalački su naslikani lice, vrat i ruke, kao i neznatno vidljiv dio bedra lijeve noge. Pozadina Arhanđela Mihovila je naslikana svijetlo oker tonovima, sa zagasitijim prelazima oker nijansi u pozadini glave i krila Arhanđela.

Sv. Josip

Sv. Josip, Isusov hranitelj i Marijin zaručnik bio je, prema opisu iz jevanđelja, pravedan i vjeran. On je zaštitnik svake porodice i cijele Crkve. Veoma je poštovan među vjernicima zbog njegove uloge čuvara i hranitelja Isusa i Marije. Patron je očeva, muževa, svih zanatlija i radnika. Hrvatski ga je sabor prije više od tri vijeka, 1687. godine, proglasio Zaštitnikom Hrvatske. U gotovo svakoj crkvi nalazi se njegov kip, ili slika. Prikazuje se kao srednjovječan čovjek, blagih, ali odlučnih crta lica, sa bradom, štapom, ili ljiljanom u jednoj i Djetetom Hristom u drugoj ruci. Slika se često i u radionici za stolarskim, ili tesarskim stolom. Slavi se 1. maja kao „Josip Radnik“. Potiče od kraljevskog roda, Davidova: „Jakov rodi Josipa, muža Marije, koja rodi Isusa koji se zove Hrist“ (Mt 1, 16).

Sv. Josip je prikazan do pasa, u stojećem stavu sa Djetetom Hristom u naručju desne ruke i granom ljiljana, bijele boje u desnoj ruci. Naslikan je frontalno okrenut posmatraču, kao srednjovječni dobroćudni čovjek sa bradom, brkovima i kosom, koja se račva u dva razdjeljka na vrhu visokog tjemena. Iza glave svetitelja naslikan je oreol zagasito ljubičaste boje. Sv. Josip nosi tuniku crvene boje sa tamno zelenim plaštom. U naručju desne ruke nosi Dijete Hrista odjevenog u bijelu tuniku sa medaljonom na lancu, u obliku srca. Umjesto oreola na glavi iza Hrista Djeteta naslikan je sjajni krst zlatne boje. Gole nožice, ručice i glava malog Hrista naslikani su zagasito bijelim inkarnatom,

Sv. Josip

Ulje na platnu, 90 x 70 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega – Škaljari

koji je u suprotnosti sa rumenim i oker inkarnatom na licu Sv. Josipa. Pozadina Sv. Josipa i Hrista Djeteta je maslinastozelene boje sa oker prelazima.

Sv. Dominik

Sv. Dominik, osnivač dominikanskog reda (XIII vijek) rođen je u Kalahori u Španiji. Potiče iz plemićke porodice Guzman, a odgajan je na Univerzitetu u Valensiji. Kao mladić stupio je u crkvenu službu, a 1215. godine otišao je u Rim da zatraži papinsko odobrenje za svoj Red propovjednika. To mu je dodijeljeno, tako da je za nekoliko godina crno – bijela odežda u koju su odjevena njegova braća preplavila čitavu Evropu. Ovaj red propovjednika prihvatio se zavjet siromaštva i postao je tzv. Prosjački red. Sv. Dominik neprestano je putovao i propovijedao. Umro je u Bolonji 1221. godine. Prikazuje se u dominikanskom habitu, sa krunicom (ružarij), koju prima od Bogorodice, jer se smatra da je on ustanovio tu pobožnost. Prikazuje se i sa psom, jer je po legendi, prije njegovog rođenja, svetiteljeva majka usnula san da je rodila psa, koji nosi upaljenu baklju. Ovaj san je postao simbol djelatnosti Sv. Dominika i dominikanskog reda u širenju jevanđelja. Zvijezda na čelu, ili zvijezda u oreolu, podsjeća na zvijezdu koja mu se pojavila na čelu prilikom krštenja. Oznaka njegove hrišćanske i moralne čistote su i krst i ljiljan.²⁶

Sv. Dominik prikazan je u stojećem stavu, do polovine skuta, tijelom okrenut za tri četvrti posmatraču, glavom u poluprofilu. Odjeven je u dominikanski habit sa pasom, crno - crvenim plašt, gdje je crni plašt povezan sa prednje strane i pada niz svetiteljevo tijelo, između raširenih ruku. Crveni plašt pada niz svetiteljeva ramena u gustim naborima. U lijevoj ruci Sv. Dominik drži visoko podignut krst, a desnom, raširenom rukom, kao da potvrđuje radost nošenja ovog najvažnijeg hrišćanskog simbola. Glava, okrenuta poluprofilom ukazuje, na, iako ne prenaplašene, portretske karakteristike lika, oborene oči, blago povijen nos i pune usne. Na glavi ispod guste, kratke, talasaste kose svetitelj nosi franjevačku kapicu. Pozadina portreta je okerzelenih tonova. U crkvi Sv. Arhanđela Mihovila u Kotoru, najveći slikar srednjovjekovnog Kotora Lovro Marinov Dobričević (Prčanj, 1419 – Dubrovnik, 1478), naslikao je sjeverno od oltarske apside, u gornjoj zoni, fresku sa likom Sv. Dominika odjevenog u bijeli, dominikanski habit.²⁷

Sv. Dominik
Ulje na platnu, 90 x 70 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od
Snijega - Škaljari

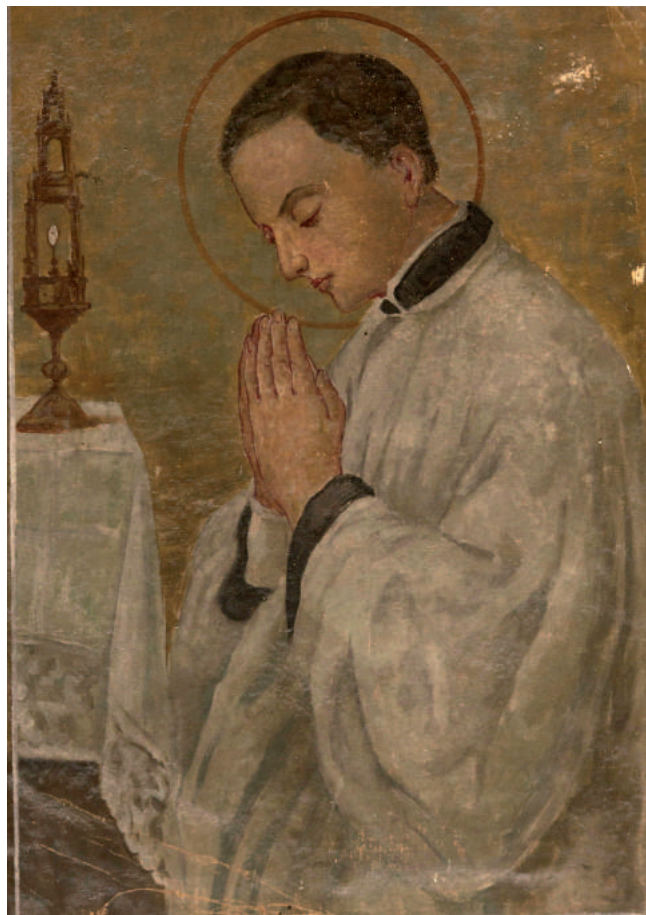
26 Isto, str. 208.

27 Rajko Vujičić, Srednjovjekovna arhitektura i slikarstvo Crne Gore, CID, Podgorica 2007. godina, str. 258.

Sv. Alojzije Gonzaga

Sv. Alojzije Gonzaga, redovnik, rođen je u Kastiljoneu blizu Mantove 1568. godine, kao najstariji sin markiza Ferantea. Kao paž na dvoru u Firenci 1578. godine položio je zavjet djevičanstva. Na dvoru Filipa II Španskog (1581. – 1583.) isticao se ozbiljnošću, pobožnošću i čistotom. Iako se otac suprostavljao njegovim namjerama, poslije dvogodišnje borbe sa ocem, stupa 1585. godine u Rimu u Družbu Isusovu, poslije odricanja markgrofovstva u korist svog mlađeg brata. Umro je 1591. godine kao žrtva ljubavi prema bližnjima, dvoreći okruženje. Prikazuje se ikonografski obično kao isusovački klerik sa krstom u ruci, ljiljanom, simbolom djevičanske čistote, mrtvačkom glavom, knjigom, bičem, kneževskom krunom na stolu, ili sa nekim drugim vjerskim atributom. Njegovi kipovi i slike nalaze se po raznim sjemeništim, ne samo isusovačkim, jer je poznat kao zaštitnik mladih i studenata. Smatra se zaštitnikom protiv očnih bolesti, zaštitnikom izbora zvanja i zaštitnikom od kužnih bolesti.²⁸

Sv. Alojzije Gonzaga prikazan je do pojasa u bijelom habitu, sa crnim rubom oko rukava i crnim okovratnikom donje haljine. Prikazan je u trenutku adoriranja pred hostijom izloženoj u monstranci, glavom za tri četvrti oborene prema dolje, sklopljenih očiju i ruku. Ispred njega je oltar prekriven bijelim oltarnikom, koji se slaže sa bojom svetiteljevog habita, a na njemu je u relikvijaru vidljiva hostija. Svetački lik, sa neznatno naglašenim portretnim karakteristikama, obrisima lica, sklopljenih očiju, blago povijenim nosom i tankim usnama, prikazan u poluprofilu, zrači blagošću i čednošću. Iza glave svetitelja naslikan je oreol zagasitoljubičaste boje. Pozadina je okerzelenih tonova, ujednačenog kolorita.

Sv. Alojzije Gonzaga

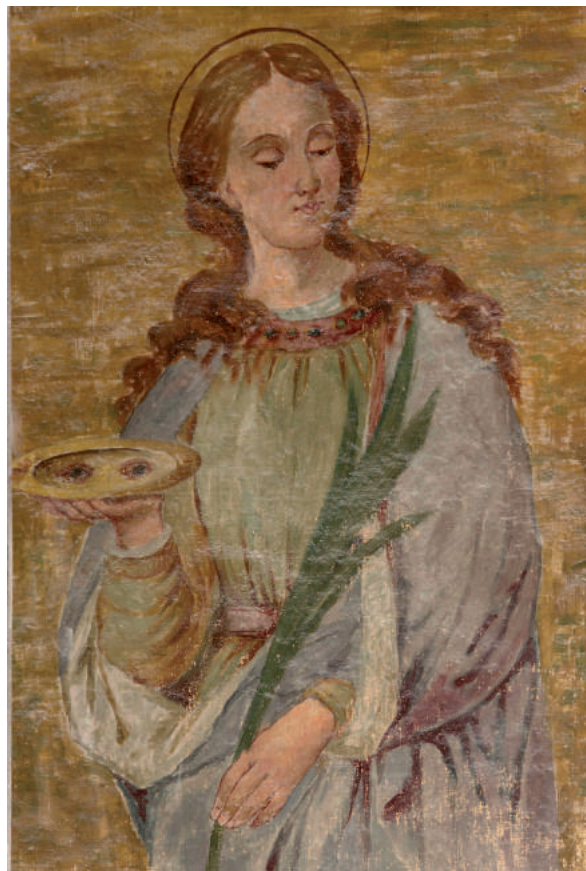
Ulje na platnu, 90 x 70 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari

Sv. Lucija

Sv. Lucija potiče iz Sirakuze na Siciliji. Rođena u III vijeku, prema predanju, bila je kćerka plemenite gospođe Eutihije, koja je bila teško bolesna. Lucija je nagovorila majku da pođe na hodočašće, grob Sv. Agate u Kataniju. Sv. Agata prikazala se Luciji predskazujući da će joj majka ozdraviti, a ona podnijeti mučeništvo. Zato je Lucija razdijelila imanje sirotinji, a mladić kome je bila obećana prijavi Luciju iz srdžbe kao hrišćanku i ona je bila zatvorena. Vojnici je nisu mogli pomjeriti sa mjesta, iako je bila vezana lancima i upregnuta u jaram. Vatra je takođe nije dodirnula. Napokon joj je jedan od vojnika bodežom izbo vrat i ona je umrla. Jedan od prosaca bio je očaran ljepotom njenih očiju. Zato je Lucija u strahu da ga njene oči ne navedu na zlo sama sebi izbola oči i poslala ih mladiću. Zadivljen njenom istrajnom vjerom, mladić se preobratio u hrišćanstvo. Sv. Lucija se obično prikazuje sa očima na pladnju, ili ih pokazuje na drugi način. Ostale su joj ikonografske odlike, bodež i rana na vratu, svjetiljka kao oznaka božanske mudrosti.²⁹

Sv. Lucija prikazana je kao mlada, ljupka djevojka, koja u lijevoj ruci drži pladanj sa svojim očima, a u desnoj palminu granu, simbol pobjede i mučeništva. Prikazana je u stojećem stavu do ispod struka. Odjevena je u zelenu haljinu, pokupljenu u naborima oko vrata, što se koloritom slaže sa braon bojom svetiteljke kose. Preko haljine nosi bogato nabran, zagasito bijeli plašt, koji pada preko ramena i ruku svetiteljke. Glavom je za tri četvrti okrenuta desno od posmatrača. Ljupko lice naslikano je bijelim inkarnatom, a linije očiju, nosa i usta znalačkim, brzim crtačkim potezima. Iako slikar ne zalazi u portretske osobine lika, ipak je dočarao nevinost i ljepotu Sv. Lucije. Kosa svetiteljke razdijeljena je po sredini, pada lijevo i desno završavajući se blagim uvojcima, koji joj prekrivaju ramena. Pozadina svetiteljke naslikana je okerzelenim nijansama.

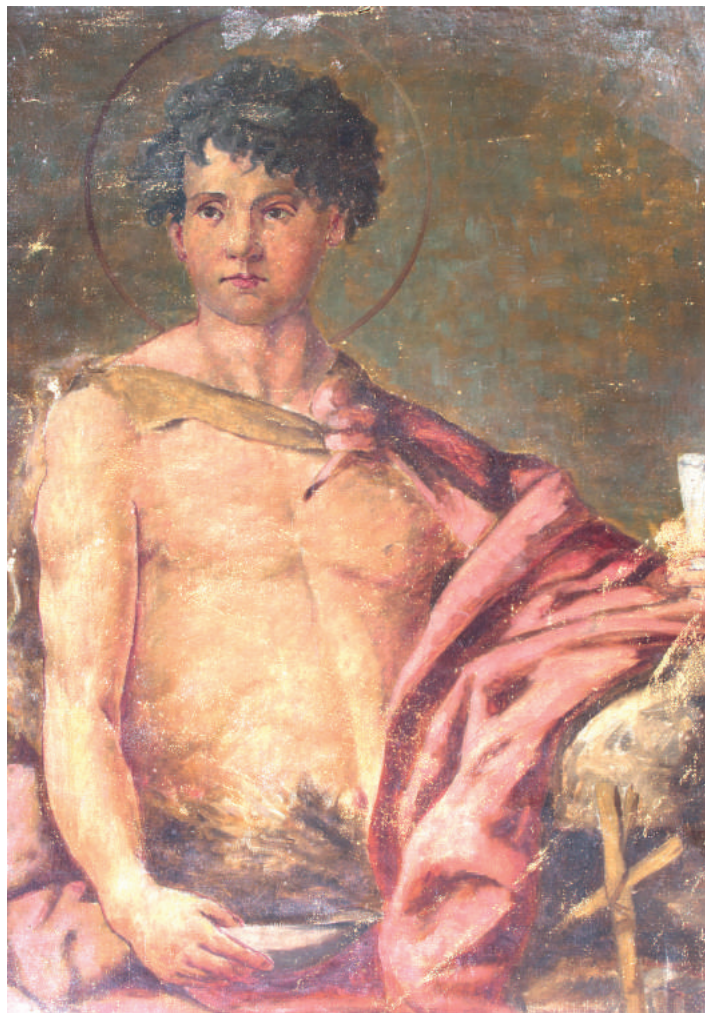

Sv. Lucija
Ulje na platnu, 90 x 70 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega
- Škaljari

Sv. Stjepan prvomučenik

Bio je prvi hrišćanski đakon, kao i prvi mučenik nove, hrišćanske vjere. U Djelima apostolskim (gl. 6 i 7), kaže se: „Stjepan, pun milosti i snage, činio je velike čudesne znakove u narodu“. Pripadnici stare vjere u Jerusalimu bili su jako razjareni Stjepanovim besjedama i njegovim uticajem u narodu. Pod optužbom da je govorio bogohulne riječi protiv Mojsija i protiv Boga, a pod uticajem njegove poznate besjede, koju je izgovorio pred Velikim vijećem, kada je uhvaćen, židovske starješine su ga izvele izvan grada i kamenovali su ga. Među ljudima koji su ga kamenovali bio je i Sv. Pavle. Četiri stotine godina poslije smrti, njegovo tijelo pronašao je Lucijan, sveštenik iz Palestine, kada je u svojoj viziji saznao za mjesto gdje se nalazi Stjepanov grob. Otkopano tijelo preneseno je u Rim i pokopano kraj ostataka Sv. Lovra.³⁰

Mladi mučenik Stjepan, prikazan je kao ljupki dječak crne, valovite kose, golog torza, do struka. Torzo prekriva crveni plašt, zavezan zelenom trakom oko vrata, spuštajući se niz lijevo rame i prekrivajući ruku u gustim naborima. U desnoj ruci mladi mučenik drži kamen, simbol svog mučeništva, a u lijevoj alat kojim su progonitelji tukli kamen. Oko njegovog tijela, lijevo i desno, naslikano je kamenje, a sa desne strane krst, simbol groba mladog mučenika i vjere za koju je žrtvovao svoj mladi život. Ljupko lice mladića naslikano je oker rumenim inkarnatom, bez zalaženja u portretske osobine svetitelja. Ipak, slikar je dočarao blago, ljupko lice, nalik slikama anđela. Oko glave mladog mučenika naslikan je oreol zagasite ljubičaste boje. Pozadina svetitelja je maslinastozelenih tonova sa oker nijansama.

Sv. Stjepan prvomučenik
Ulje na platnu, 90 x 70 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Gospa od Snijega - Škaljari

Medaljoni na svodovima kapele u Kotorskoj biskupiji

Na svodovima kapele u Kotorskoj Biskupiji nalaze se četiri medaljona sa predstavama svetiteljskih figura: Sv. Jeronim, Sv. Tripun sa maketom grada Kotora u ruci, Blaženi Gracija sa Mula, Sv. Ćiril i Metod sa svetim knjigama ispisanim glagoljicom u rukama. Ovi medaljoni prvobitno su se nalazili u prezviterijumu crkve Sv. Eustahije u Dobroti, da bi tokom preuređenja prezviterijalnog prostora od posljedica razornog zemljotresa iz 1979. godine, devedesetih godina, kada je postavljan mozaik, savremenog hrvatskog slikara Eda Murtića, bili preneseni i izloženi u kapelu Kotorske Biskupije. Nije slučajna izbor svetaca u kapeli Kotorske Biskupije, Blaženog Gracije sa Mula, malog ribarskog mjesta u neposrednoj blizini Kotora, Sv. Tripuna gradskog patrona, dva lokalna svetitelja, kao i dva svetitelja bitna za istoriju crkve, Sv. Jeronima, zaštitnika Dalmacije i utemeljivača pismenosti kod Slovenskih naroda, Sv. Ćirila i Metoda. Interesantno je da se kapela Sv. Jeronima u Biskupskoj Palati pominje već u XIV vijeku, a istom svetitelju posvećena je i današnja kapela u zgradi Kotorske Biskupije.

Sv. Jeronim

Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Zgrada Biskupije - kapela

Sv. Jeronim

Sv. Jeronim, rodom iz Dalmacije, njen zaštitnik, prikazan je kao učeni starac, kako prevodi Bibliju na latinski jezik, tada govorni jezik običnog puka, („vulgus“ – lat. puk), po čemu je i njen prevod dobio naziv Vulgata Sv. Jeronim prikazan je profilu, do pojasa u polusjedećem, poluležećem položaju, prekriven krznom i plaštom crvene boje od polovine, uspravljenog, golog torza. Na skutima drži otvorenu Bibliju, a pod teretom prevoda i novih saznanja koja stiže iz ove svete knjige lijevom rukom se hvata za glavu. Starac sijede kose i brade zrači snagom tijela i velikom umnom koncentracijom. Među svetiteljima dosta nježnih crta lica i obrisa tijela prikazan je kao najsnažniji tijelom i duhom. Kolorit je na ovom medaljonu nježnih, pastelnih nijansi, poput kolorita ostalih medaljona u kapeli Biskupije. Oreol i plašt crvene boje čine jedini kontrast okerzelenim i braon tonovima, sa primjesom zatvoreno bijele boje prilikom slikanja kose, brade i krzna. Medaljon sa likom Sv. Jeronima nosi signaturu autora, ispisanu crvenim, iza leđa svetitelja pri dnu medaljona sa desne strane: I. Volarić 1902. Istovjetan ikonografski prikaz Sv. Jeronima Ivan Volarić ponovio je prilikom oslikavanja crkve Sv. Nikole biskupa u Ćunskom, 5 km udaljenog Malog Lošinja 1909. godine. Sa desne strane prikaza svetitelja rađenog zagasitijim koloritom i izraženijim prikazom tijela i kontura, ispisan je signatura SV. JEROLIM., crnim štampanim slovima, a pozadina medaljona za razliku od kotorskog, svijetlog kolorita, naslikana je poput kockica mozaika, isto kao i kod ostalih medaljona sa prikazima svetitelja u crkvi, Sv. Alojzija Gonzage, Sv. Josipa, Sv. Ane sa malom Marijom.³¹

31 Franjo Velčić i Sanja Žaja Vrbica, Katalog izložbe, Od Krka do Kotora: Ivan Volarić – Piturić, Galerija Solidarnosti, Kotor, 19. listopada – 8. studenog 2018. godine, str. 21 - 22.

Sv. Ćiril (Konstantin) i Sv. Metod

Sv Ćiril (Konstantin) i Metod, apostoli slovenskih naroda iz X vijeka, rođeni u Solunu, preveli su na slovenski jezik bogoslužbene knjige. Svoje obrazovanje stekli su u Carigradu, gdje je Konstantin posebno posvećen učenju dobio nadimak „Filozof“. Propovijedajući jevanđelje u Moravskoj, optuženi su od njemačkih misionara i odlaze za Rim da opravdaju svoju djelatnost, noseći kod pape mošti Sv. Klementa pape, koje je Konstantin pronašao na Krimu. Kod pape su naišli na srdačan prijem i on je odobrio misionarsko djelovanje braće. Konstantin se zamonašio i uzeo monaško ime Ćiril. Umro je u Rimu 869. godine i pokopan je u crkvi Sv. Klementa. Metodija je papa zaredio za biskupa i poslao ga je u Panoniju, gdje je kao sremski biskup propovijedao jevanđelje u krajevima današnje Slavonije i Ugarske. Umro je u Velehradu 885. godine.³²

Braća su, kao i obično u ikonografiji, prikazana zajedno. Sv. Metod prikazan je kao veća figura, okrenut frontalno posmatraču sa neznatnim okretom u stranu prema Sv. Ćirilu. Prikazan je kao krepki starac sijede brade i brkova, odjeven u biskupsko odijelo, sa biskupskom kapom na glavi. U rukama drži zatvoreno, ukrašeno jevanđelje, a ispod desne ruke uspravljen biskupski štap. Ivan Volarić je nastojao da u plastičnim, dosta površnim namazima lica prikaže izvjesne portretske odlike slavnog misionara. Sv. Ćiril prikazan je sa desne strane svog brata. Prikazan je bočno, u profilu sa figurom, kao i kod Sv. Metoda, prikazanom do ispod pojasa. U lijevoj ruci drži otvorenu knjigu, ispisanu glagoljicom, posmatrajući brata, kao da mu pokazuje napisano. Desnu ruku drži na grudima. I on je odjeven u biskupsku odoru sa kapom na glavi i nimbom, kojim je okrunjen i Sv. Metod. Razlikom u naslikanim licima Volarić je potencirao njihov lični izgled i portretske karakteristike oba lika. Sv. Ćiril prikazan je kao mlađi čovjek zašiljene braon brade i brkova. Usko lice, pravilan nos i krupne oči odaju nešto više živosti, za razliku od Metodovog iskustvenog i smirenog lika. Boje biskupskih odora, kapa i nimbova su blagih oker i braon tonova, koji prelaze u zatvorene crvene nijanse sa oker prelazima. Pozadina medaljona je svijetlo zeleno – oker tonova. Na naslikanim medaljonima u kapeli Kotorske Biskupije uočljiva je svijetla paleta, bez prenamaglašenih kontura, izuzev u pojedinim partijama, osvijetljena, zasigurno, pod uticajem dubrovačkog slikarskog kruga, gdje su pored secesijskih, dekorativnih odlika jasno izražene i težnje ka ekspresionističkim potezima slikarske četkice, u čemu se ogleda veliki uticaj dubrovačkog perioda, slikara Vlaha Bukovca, koji je prethodio dolasku slikara u Boku Kotorsku.³³ Povoljna umjetnička klima u Dubrovniku, koja je na neki način uticala i na Volarićev stil ogleda se pored Bukovčevog uticaja i djelovanjem još nekoliko istaknutih slikara; Marka Murata, Mata Celestina Medovića, Josipa Lalića, Marka Rašice, kao i slikara amatera Dome Suhor i Iva Scatollini.³⁴ Medaljon sa prikazima Sv. Ćirila i Metoda nema signaturu autora.

32 Radovan Ivančević i grupa autora, Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb 1985. godina, str. 191.

33 Isto.

34 Isto, str. 26.

*Sv. Ćiril (Konstantin) i Sv. Metod
Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Zgrada Biskupije - kapela*

Sv. Tripun

Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm

Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Zgrada Biskupije - kapela

Sv. Tripun

Sv. Tripun patron Kotor, po kome je nazvana kotorska katedrala, postao je patron grada 809. godine kada su mletački trgovci morem donijeli njegove mošti u Kotor. Frigijski mučenik, rođen u Kampsadi, varošici kod Apameje u prvoj polovini III vijeka, prognan je i umro mučeničkom smrću za vrijeme cara Decija (250 – 253).³⁵ Prikazuje se kao ljupki mladić sa palminom granom u jednoj i modelom grada Kotor u drugoj ruci. U istočnjačkoj ikonografiji prikazuje se kao mladi vojnik sa kopljem.

Da bi se pokazao svetački zanos, lik Sv. Tripuna, mladog svetitelja nije postavljen simetrično prema rubu medaljona, već je svetačka figura torzom i glavom gotovo dijagonalna da bi se istakla i tjelesna, ne samo duhovna, koncentrisanost mladog mučenika, čiji je pogled uprt u vjerskom zanosu u neku nedefinisanu tačku. Ljupki mladić, tamne valovite kose i blagih crta lica naslikan je, ikonografski, vrlo slično Sv. Tripunu iz crkve Gospe od Snijega u Škaljarima. Oko glave ima nimb crvene boje. Odjeven je u zagasito žutu tuniku sa zlatnim porubima oko vrat i rukava. Crveni plašt prebačen mu je preko desnog ramena i spušta se niz lijevo rame, prekrivajući lijevu ruku. U ovoj ruci mladi mučenik nosi model grada Kotor, čiji je patron. Na modelu grada ističu se piramidalni zvonici kotorske katedrale, kuće u okruženju, prevoji zidina na brdu San Đovani iznad Kotor i kula na vrhu. Kolorit je svijetlih, pastelnih nijansi oker i zelenih tonova, datih u kontrastu sa crvenom tunikom, oreolom oko glave svetitelja i pojedinih rumenih partija pri slikanju šaka i istih nijansi na licu mladića.

35 Don Ivo Stjepčević, Katedrala Sv. Tripuna u Kotoru, Split 1938. godina, str. 3.

Blaženi Gracija sa Mula

Blaženi Gracija, redovnik, augustinac rođen je u malom ribarskom mjestu, Muo, u neposrednoj blizini Kotora 1438. godine. Ploveći, kao ribar, Jadranskim i Jonskim morem u tridesetoj godini života doplovio je u Mletke, 1468. godine. Podstaknut propovjedima blaženog Šimuna Kamerinskog mijenja svoje kršteno ime Pavao u Gracija. Isticao se ljubavlju prema euharistiji i pokorničkim životom, umro je 09. novembra 1508. godine u Veneciji na ostrvu Sv. Kristofora, kada se i slavi Tijelo Blaženog Gracije a nalazi se izloženo na glavnom mermernom oltaru crkve Sv. Marije pomoćnice kršćana, popularne u narodu kao crkva Bl. Gracije.

Blaženi Gracija prikazan je u redovničkom habitu tamne boje do pojasa, okrenut u profilu. Oslanja se na štap u lijevoj ruci, tijelom poguren i glavom kojom egzaltirano posmatra u nedefinisanu tačku. Blage crte lica vremenog redovnika sijede kose, brade i brkova još više su istaknute njegovim usresređenjem ka nama, na slici nepoznatoj, ali ikonološki poznatoj viziji crkvenog zida. Naime, ovaj blaženik se ikonografski najčešće prikazuje dok radi u vrtu. Vrt je i ovdje simbolično naznačen zelenim tonovima sa oker prelazima kod prikaza sunca i sunčevih zraka. Za vrijeme zvonjave crkvenog zvona Blaženom Graciji rastvorio se u vrtu crkveni zid, koji, iako nevidljiv na ovoj predstavi, posmatra u čudu. Na slici su jedini kontrast okerzelenim i svijetlo braon tonovima sivocrni habit i štap u ruci blaženog Gracije. Ovaj medaljon nema signaturu.

Svetački medaljoni iz kapele Kotorske Biskupije, iako srodni po postavci svetitelja, njihovim portretskim karakteristikama, ikonološkim predlošcima slikani su sa manje tvrdoće. Iako ponegdje sa konturama, ona je manje naglašena od kontura, kojima su ovičene predstave svetitelja u crkvi Gospe od Snijega u Škaljarima. Maketa grada u rukama mladog mučenika Sv. Tripuna, gradskog patrona daleko je mekša i likovno uspjelija od makete grada iz Gospe Sniježne, koja je dosta naglašeno, sa izvjesnom oštrinom, ovičena crnim linijama po ivicama katedrale i obližnjih kuća. Boje su, iako koloristički istovjetne, jačeg, zagasitijeg intenziteta, zagasitije na prikazima svetaca u škaljarskoj crkvi Gospe od Snijega. Slikajući medaljone, danas u kapeli Kotorske Biskupije, Ivan Volarić oslobodio se izvjesne krutosti i naglašavanja oblika i stvorio vrlo uspjelu likovnu cjelinu.

*Blaženi Gracija sa Mula
Ulje na platnu, medaljon, (krug), 90 cm
Vlasništvo: Kotorska Biskupija, Zgrada Biskupije - kapela*

mr MARIJA MIHALIČEK

Ivan Volarić i Perast

Političke, ekonomske i kulturne prilike u Perastu za vrijeme djelovanja Ivana Volarića

Ivan Volarić je formiranje dekoraterskog i slikarskog opusa u Boki Kotorskoj započeo u Perastu, na samom kraju XIX i početkom XX stoljeća, tačnije od 1899. do 1903. godine. To je vrijeme Druge austrijske vladavine Bokom Kotorskom od 1814. do 1918. godine, a od 1817. Perast se kao i čitava Boka nalazi u sastavu Kraljevine Dalmacije, direktno podložne Beču, sa glavnim gradom Zadrom i službenim italijanskim jezikom. Perast je tada bio jedna od 12 opština u Boki Kotorskoj i pripadao je Kotorskom okrugu. Imao je i osnovnu školu, sud i župni ured i bio povezan brodom linijom Austrijskog Lloydja od 1862, kada je parobrod na liniji Trst-Kotor počeo pristajati u Perast, dovodeći prve turiste, pa su se pojavili i prvi pansioni za njihov smještaj. Peraštani su na temelju davno stečenih privilegija od Mletačke Republike zadržali velike posjede u Stolivu, Lipcima, Kostanjici, Bijeloj i drugim mjestima hercegnovske rivijere. Zahvaljujući značajnim prihodima sa tih imanja, na prelazu dva stoljeća se u Peraškoj opštini donekle ublažavala teška ekonomska situacija izazvana propašću pomorstva na jedra. Kontinuitet bavljenja pomorstvom produžavaju pomorski kapetani i pomorci iz Perasta kao zaposlenici Austrijskog Lloydja, pa je zato povezanost sa Trstom kao njegovim sjedištem bila veoma izražena. Peraška sredina je u tom vremenu pored nekoliko poznatih kapetana duge plovidbe, visoko pozicioniranih službenika Austrijskog Lloydja i diplomata u službi Austrougarske, dala čitav niz obrazovanih ljudi koji se školuju u Beču, Gracu, Trstu... Oni tako prekidaju dugu pomorsku tradiciju i postaju advokati, profesori...¹

Zahvaljujući naporima tih obrazovanih i uglednih pojedinaca, društveni i kulturni život Perasta ne zaostaje za drugim mjestima u Boki Kotorskoj.

Perast je u drugoj polovini XIX stoljeća u vrijeme političkih previranja njegovao duh preporodnih ideja i nacionalnog buđenja – Slavjanska čitaonica otvorena je 1863. godine, a osnovao ju je don Srećko Vulović.²

1 Marija Mihaliček, „Grad Perast (primjer ekonomskog i kulturnog uspona grada, dekadencije kroz vrijeme i neophodnost njegove valorizacije)“, *Zbornik Etnologija grada u Crnoj Gori*, CANU, knj. 96, Podgorica, 2009, str. 158–159.

2 Gracija Brajković, „Biblioteke i čitaonice“, *Zbornik 150 godina narodnog bibliotekarstva, naučni skup u Risnu, 1985*, Cetinje, 1986.

Osnovani su i karitativna ustanova „Javna dobrotvornost“ 1876. godine i Tamburaško društvo „Zmajević“ 1900, koje je njegovalo muziku, a posjedovalo je svoju biblioteku i čitaonicu. Osnivač i predsjednik društva sve do 1912. godine bio je Eugen Brajković (Perast, 1857–1929). Postojalo je i kulturno društvo „Sloga“, osnovano 1905. i sokolsko društvo, osnovano 1911. godine.³

Svečanost na trgu Sv. Nikole u Perastu, 1902. godine

Ono što je bilo posebno izraženo u Perastu jeste konstantno prisutna težnja da se sačuva kulturno nasljeđe – potvrda slavnog pomorstva i blagostanja prošlih vremena.

U to vrijeme poduzimale su se mnoge aktivnosti na zaštiti i očuvanju graditeljstva, koje su se sprovodile kao rezultat austrougarske kulturne politike. Cijela Boka Kotorska, najjužnija regija Kraljevine Dalmacije, bila je uključena u programe koji su provodeni na popravci starih sakralnih objekata i gradnji i opremanju novih.

³ Stijepo Obad, „Hrvatska društva u Boki kotorskoj do Drugog svjetskog rata“, *Hrvati Boke kotorske*, Zbornik Pomorskog muzeja Orebić, Orebić, 2003. str. 435.

U Beču je, s tim ciljem, formirano Središnje povjerenstvo za istraživanje i čuvanje umjetničkih i historijskih spomenika na područjima pod austrijskom upravom: Dalmacije i Boke Kotorske (Frane Bulić i Josip Đelčić). Dopisnici su bili profesori kotorske gimnazije, Peraštani Tomo Brajković i Srećko Vulović.⁴

Ipak, kad je u pitanju Perast, uz državne i crkvene institucije najveću brigu za očuvanje nasljeđa koje su ostavili slavni preci pokazuju sami žitelji baroknog grada, koji vlastitim sredstvima održavaju svoje crkve.

Bogatstvo Perasta je bilo u nasljeđu, koje ga je zauvijek obilježilo posebnim kulturnim vrijednostima, a sjećanja na prošlost učinilo stalno prisutnim u ovoj maloj sredini. Svijest o značaju onoga što baštine, Peraštane – nasljednike proslavljenih pomoraca iz doba Venecije – nije napuštala, štoviše, postoji veliki broj primjera iz ovog doba o nastojanju da se sačuva kulturno i duhovno ozračje grada. Materijalno blagostanje je bilo prošlost, ali duhovno bogatstvo i čuvanje kulturnog nasljeđa, tradicije i vjere se ispoljavalo na mnogim primjerima.⁵ Ipak, u najvećoj mjeri se iskazuje kroz poštovanje i odanost kultu zaštitnice Perasta, Gospi od Škrpjela i brigu za crkvu na otoku pred Perastom.

Zapravo, takve prilike su i razlog dolaska u Perast mladog slikara-dekoratera Ivana Volarića, sa Krka, na samom kraju XIX stoljeća.⁶ Aktivnostima Ivana Volarića u Perastu prethodio je prvi veliki poduhvat kojeg su Peraštani planirali da bi očuvali slikarsko blago na zidovima i tavanici, oštećeno trajanjem, solju, vlagom. Osnovana je Pobožna zaklada za neophodne popravke u svetištu. Prikupljani su prilozi, u Carigradu je za to bio zadužen Vicko Mazarović, a u Trstu vitez Marko Balović. Pavao Butorac o tom poduhvatu navodi: „Ukratko sabraše rodoljubi lijepu svotu. Kako su slike vremenom i vlagom i morskom slanoćom pretrpjele mnogo kvarova, odluči se općina kao patrona svetišta na korjenit popravak slika. Gdje koje od starine bijahu mjestimice i poderane. Općina se pod kapetanom Markom Balovićem obrati na sve strane peraškim građanima toplim pozivom. Od kraja 1883. do proljeća 1886. prikupljeni su prilozi z Italije, Carigrada, Grčke, Egipta, Amerike.“⁷

Prvu restauraciju slikane dekoracije izveo je franjevac Josip Rossi (Trst, 1843–Zadar, 1890), slikar i restaurator.⁸ Popravak 67 od 68 slika trajao je od 1883. do 1885. u njegovom zadarskom ateljeu. Uoči Velike Gospe 1885. predao je „savjesno izvedenu radnju“ slika.

4 Stanko Piplović, „Katoličke bogoštovne gradnje u Boki kotorskoj tijekom XIX st.“, Zbornik Pomorskog muzeja Orebić, Orebić, 2003.

5 Marija Mihaliček, „Viskovići – pomorci, ratnici, kapetani Perasta, diplomate, istoričari i čuvari kulturne baštine“, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru LIII, Kotor, 2005, str. 158–163.

6 Marija Mihaliček, „Doprinos umjetnika iz Dalmacije i Hrvatske kulturnoj baštini Boke Kotorske kroz stoljeća“, Zbornik radova hrvatsko-crnogorski dodiri: Identitet povijesne i kulturne baštine Crnogorskog primorja, Zagreb, 2009, str. 285.

7 Pavao Butorac, *Gospa od Škrpjela*, Nakladom svetišta Gospe od Škrpjela, Sarajevo, 1928, str. 102–103.

8 O fra Josipu Rosiju, koji se školovao na akademiji u Veneciji, a sem restauracijom radio slike sakralne sadržine, pisali su Miro Montani: „Josip Rossi, restaurator radova Tripa Kokolje“, Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji, br. 10, Split, 1956, str. 218–229. i Pijo Mate Pejić: „Slikar fra Josip Rossi“, Radovi Zavoda povijesti umjetnosti HAZU, sv. 46, Zadar, 2004, str. 325–333.

Dekoraterski radovi u Crkvi Gospe od Škrpjela – početak bokeljskog razdoblja Ivana Volarića

Sljedeći veliki zahvat na Gospi od Škrpjela započeo je 1899. godine, za vrijeme Uprave svetišta, koja od 1891. nije više bila pod patronatom Peraške opštine nego Biskupskog ordinarijata u Kotoru. Za upravitelje dobara izabrani su mons. Josip vitez Kolović, Petar Krilović i Eugen Brajković, a za počasnog člana knez Frano vitez Visković.⁹ Uprava je, poslije restauracije slika, željela da popravi i uljepša ostatak unutrašnjosti crkve: bojenje kupole i prezbiterijalnog prostora i za to tražila slikara-dekoratera. Preporuke za izbor mladog dekoratera sa Krka su, najvjerojatnije, stigle od dubrovačkog biskupa Josipa Marčelića. U Dubrovniku je Ivan Volarić u razdoblju od 1898. do 1900. uspješno djelovao i imao jednu izložbu. Zabilježen je susret Volarića sa dubrovačkim slikarima, Markom Muratom i Celestinom Medovićem, a posebno važnim se smatra susret sa Vlahom Bukovcem, koji je značajno uticati na formiranje Volarićevog slikarskog izraza.¹⁰

Gospa od Škrpjela, Volarićev prvi susret sa Bokom Kotorškom

9 Pavao Butorac, *navedeno djelo*, str. 103.

10 Sanja Žaja Vrbica, „Dubrovačko razdoblje zaboravljenog slikara Ivana Volarića (1873–1948), katalog izložbe *Od Krka do Kotora*, 2018.

U vezi sa Volarićevim dolaskom u Perast, da po narudžbi Uprave svetišta uradi dekoraterske radove u kupoli svetišta važno je istaknuti da on sa svojih 26 godina nije bio anonimni autor, već je stekao izvjesnu reputaciju u dva kulturna centra: u Zadru i Dubrovniku. To što je prihvatio da uradi dekoraciju koja nije zahtijevala veliko umijeće zbog jednostavnosti koja nije odvlačila pažnju sa Kokoljinog impozantnog ciklusa posvećenom Blaženoj Djevici Mariji može se pretpostaviti da je bilo stoga što je poduzetni Volarić, ispunjavajući ovaj skromni zadatak, imao na umu da mu se u Boki Kotorskoj može otvoriti i perspektiva za druge narudžbine.

O tome kako je dekoracija Ivana Volarića, po završetku radova, koji su izvedeni za pet mjeseci, primljena u peraškoj sredini svjedoči nam prilog Srećka Vulovića u *Narodnom listu*: „Mladi naš umjetnik gospodin Ivan Volarić baš se radnjom izvedenom u Gospinom svetištu opoštenio. Sve je radnje savjesno po pogodbi izveo. Što se pak nama najveće sviđa, to je svod kube i imitacija raznog mramora oko duvara cijelog kora. Brzo je pet mjeseci da boravi među nama ovaj mladi umjetnik. Mi smo vidjeli dosta njegovih radnja i u nadžupnoj crkvi i u privatnim stanovima, te nam se mnogo dopadaju. Vidjeli smo i nekoliko krasnih portreta na platnu, na daski, ali oni na cklu baš su majstorski izvedeni. Čujemo da se sada poprimio dekoracije velike dvorane kafane Dojmi u Kotoru“.¹¹

O dekoraciji kupole se pozitivno izrazio i Pavao Butorac: „Blaga zelenkasto-siva boja zidova prezbiterija i modro zvjezdano nebo u kupoli (obojio Volarić 1899.) u skladu je s koloritnom intonacijom slika i s uređenjem prezbiterija.“¹² Ivan Volarić je u nastavku rada u crkvi uradio i nešto po čemu se nije proslavio. Drvenu oplatu, koja slike na platnu povezuje u jedinstvenu cjelinu, premazao je zelenom i plavom bojom i tako prekrrio finu i nenametljivu ukrasnu floralnu dekoraciju koja se pripisuje samom Kokolji. Volarićeva boja je prilikom posljednje restauracije Kokoljinog ciklusa krajem 90-ih godina prošlog stoljeća uklonjena i vraćen je originalni izgled floralnog ornamenta na sivoplavoj podlozi, koji se pripisuje ruci baroknog slikara.

Povezali smo ovdje opata Josipa Rosija i Ivana Volarića, još iz razloga što je njihov rad u Perastu bio dobro primljen, prema afirmativnim prikazima ondašnje štampe, dok su svi autori iz XX stoljeća, koji su se bavili baroknim slikarstvom Tripa Kokolje u Crkvi Gospe od Škrpjela, o njima izražavali izrazito negativan stav.

Tako su restauratorski zahvati na Kokoljinom slikarstvu i radovi Ivana Volarića u posljednjoj deceniji XIX stoljeća, u sklopu izučavanja Kokoljinog impozantnog baroknog slikarstva na Gospi od Škrpjela, isticani kao štetni. Rosi i Volarić su se pominjali u negativnom kontekstu, što je bilo pretjerano i presudno da slikar Rosi i njegovo djelo ostane u kod nas malo poznato. Na neki način je i Ivan Volarić doživio sličnu sudbinu, jer je zbog nepoznavanja njegovog životnog i stvaralačkog puta, posebno opusa van Boke, ostao nepoznat, a djelo mu je marginalizovano. I pored činjenice da nam je ime, njegovo krčko porijeklo i popis njegovih radova bio poznat tek sada, nakon više od jednog vijeka, izložbom i pratećim katalogom rehabilitujemo ime ovog slikara-dekoratera iz Vrbnika i valorizujemo njegov doprinos likovnoj baštini Boke Kotorske .

Volarićevi bokeljski radovi religiozne sadržine, pored portreta najbolje idu u prilog njegovom neospornom

11 Vijest o Ivanu Volariću donosi autor potpisan sa „S“ (vjerovatno Srećko Vulović), u prilogu o Gospi od Škrpjela, naslovljenom „Vjera i junaštvo (povijesna crtica iz bokeškog života)“, objavljenom u *Narodnom listu*, br. 59, 26. srpanj 1899,

12 Pavao Butorac, *Kulturna povijest Perasta*, Biblioteka Gospe od Škrpjela, Perast, 1999, str. 410.

slikarskom umijeću. Pokazao je to na slikama u Crkvi Gospe od Snijega u Škaljarima¹³ i kapeli Biskupije u Kotoru. Međutim, posebno treba izdvojiti njegov angažman u Crkvi Sv. Save u Morinju¹⁴, potvrdu spremnosti da se upusti u likovnu realizaciju prema ikonografskim kanonima istočne, pravoslavne crkve. U ovoj crkvi se Volarić pokazao i kao primijenjeni umjetnik, po njegovom nacrtu je izveden drveni dio ikonostasa.

U očekivanju da se dopuni katalog slika religiozne tematike Ivana Volarića u Boki Kotorskoj, pripisali bismo mu jedan prikaz *Krista kao Spasitelja svijeta* iz Muzeja grada Perasta. Rad je izveden na staklu u nijansama zelenoplave i oker boje.

Preko dekoraterskih radova Crkve Gospe od Škrpjela, rada na slikama-medaljonima svetačkih likova Crkve Gospe Sniježne u Škaljarima i Sv. Eustahija u Dobroti, koje sada krasi biskupijsku kapelu u Kotoru, do realizacije kompletne zamisli o izgledu novog ikonostasa u Crkvi Sv. Save u Morinju, Volarić zaslužan za djela sakralne baštine obje konfesije u Boki Kotorskoj.

Petogodišnje razdoblje Volarićevog prisustva u Boki ispunjeno je intenzivnim radom i rezultiralo je bogatim opusom djela sakralne tematike, portretnog slikarstva i ukrašavanja enterijera, što doprinosi da se cjelovito sagleda njegov talenat, slikarske mogućnosti i dekoraterske sposobnosti, te osvijetli Volarićeva kompletna ličnost.

Prezentacija Volarićevog sakralnog slikarstva i dekoraterskih cjelina na izložbi u Kotoru prošle godine, kao i tekstovi u pratećem katalogu, otkrili su nam do sada nepoznate detalje života, pokušaje praćenja likovnog obrazovanja i bogate slikareve aktivnosti poslije napuštanja Boke Kotorske. Zapravo, ti nedostajući podaci učinili su da pozamašno stvaralaštvo Ivana Volarića u Boki Kotorskoj ostane u sjenci.

Krist Spasitelj svijeta

13 Marija Saulačić, „Sv. Tripun – zaštitnik grada Kotora u djelima umjetnika“, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, XLIII–XLVI, 1995–1998, str. 97–98.

14 Zorica Čubrović, „Ugovor Ivana Volarića o izradi ikonostasa u crkvi sv. Save u Morinju“, Boka, zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, Herceg Novi, 2016, str. 7–21.

Portretno slikarstvo Ivana Volarića u Perastu

Boka Kotorska, posebno Perast, preko sačuvanog portretnog slikarstva iz XVII i XVIII stoljeća kvantitetom, nerijetko i kvalitetom, pokazuju da je ovdje bila izražena kulturna potreba portretisanja, ne samo visoko pozicioniranog plemićkog staleža već i širokog kruga ljudi koji su pripadali pomorskim, crkvenim, intelektualnim krugovima. Razlog zašto se ta kulturna potreba nije nastavila u istoj mjeri u i tokom XIX stoljeća treba tražiti u ekonomskim i kulturnim prilikama toga vremena u Perastu. Još jedan je razlog što je slikani portret manje zastupljen nego u prethodnom vremenu. Fotografija kao novo tehnološko otkriće XIX stoljeća imala je velike mogućnosti, često je retuširana ili crtežom dorađena, a u enterijerima peraških palata u drugoj polovini XIX i početkom XX stoljeća preuzimala je ulogu slikanih portreta.¹⁵

Izvjestan broj slikara, koji su iz drugih sredina povremeno dolazili u Boku Kotorsku, primali su narudžbe od odabrane klijentele iz samo nekoliko uglednih i imućnijih porodica. U Perastu su sačuvani portreti nepoznatog grčkog slikara, po imenu Aleksandar Dijamant, češkog akademskog slikara Františka Zieglera, jedan portret Ivana Rendića, prvog hrvatskog akademskog kipara, dok su najbrojniji portreti Ivana Volarića.

Portret Frana Viskovića iz mlađih dana

Već je rečeno da je u Crkvi Gospe od Škrpjela skromno započeo period Volarićevo opsežnog dekoraterskog i slikarskog djelovanja u Boki Kotorskoj. Pozitivan utisak koji je mladi Volarić ostavio u Perastu, svojom ličnošću i radom, bili su najveća preporuka za poslove koje je u nekoliko sljedećih godina dobijao i u drugim mjestima u Boki.

Sve što je ostvario tokom četvorogodišnjeg djelovanja (1899–1903) u Boki pokazuje da se nije samo razvio u zanatskoj vještini već da je umnogome nadrastao prve zadatke, povjerene mu u crkvi na otoku Gospe od Škrpjela.

Prateći Volarićevo portretno slikarstvo u Perastu može se zaključiti da je ono plod kontakata sa građanima koji su imali zasluga u pripremi i realizaciji poslova oko popravke Crkve Gospe od Škrpjela. Na portretima su oni sa kojima je saradivao, koji su zaslužni što je bio odabran da poslije Rosijevih restauratorskih zahvata nastavi poslove na ukrašavanju unutrašnjosti crkve. Peraške porodice Visković, Brajković i Širović su uz druge, posebno Baloviće, bile najuticajnije, a ujedno i brinule o održavanju Crkve Gospe od Škrpjela.

15 U Muzeju grada Perasta sačuvani su primjerci uveličanih portretnih fotografija muških i ženskih članova porodica Visković i Matikola-Balović. Tekst iz kataloga izložbe *Peraštani na starim fotografijama*, Perast, 2002. i *Porodična baština Balovića i Matikola-Balovića*, Perast, 2009.

Volarić je u Perastu ostavio tri potpisana portreta Frana Viskovića, jedan njegovog rođaka Krsta Viskovića, dva portreta Andrije Brajkovića, jedan njegove supruge i dva portreta Andrije Širovića (jedan se nalazi u Muzeju grada Perasta, a drugi u Herceg Novom kod nasljednika). Tu je i portret Nikole Berberovića, koji je živio u Kostanjici, a kasnije u Herceg Novom. Portret se čuva u tom gradu, kod nasljednika. Pripisali bi mu, sa dozom opreza, još dva portreta: nesignirani portret Frana Viskovića iz mladih dana i Eugena Brajkovića, i pored toga što je na tom portretu primjetna naivnost i utisak nezavršenosti. U prilog predloženoj atribuciji najviše ide činjenica da oscilacija kvaliteta nije rijetkost u Volarićevom slikarstvu.

Konkretni detalji o nastanku portreta nijesu poznati, na primjer o tome da li su bili naručeni i za koju sumu ili su nastali kao prijateljski pokloni. Za nas je važno da je baš u Perastu sačuvano najviše portreta urađenih Volarićevom rukom. Oni, sa još tri koji se čuvaju u Pomorskom muzeju u Kotoru,¹⁶ pokazuju da je ovaj mladi slikar-dekorater, kome su uz prezime nadjenuli i asocijativni nadimak Piturić, imao odvažnosti ne samo da se okuša već i da se ostvari u ovoj najzahtjevnijoj likovnoj temi. Radovi u kojima je sa više ili manje uspjeha portretisao Bokelje, svoje savremenike ga možda najviše određuju kao umjetnika. Portretno slikarstvo ni prije, ni poslije njegovog bokeljskog razdoblja neće biti u tolikoj mjeri predmet njegovog interesovanja.

Portreti uglednih ličnosti iz Perasta, Kostanjice, Stoliva i Mula, pored neujednačenosti u kvaliteti, pokazuju vještinu u rješavanju osnovnih postulata portretnog slikarstva. Volarićevi portreti odlikuju se precizno oblikovanom fizionomijom i težnjom za što realnijim prikazom lika. Njegov opus posvećen slikanju svojih savremenika u Boki moguće je podvesti pod zajednički stilski izraz koji teži akademskom realizmu.

Ta težnja da se što vjernije naslika glava, lice i figura, da se istaknu kosa, brada, brkovi, oblikovani po tadašnjoj modi, da se prikaže odjeća, koja je uvijek u stilu epohe i na način tadašnjeg evropskog odijevanja.

Volarić uvijek bira poprsje, nikad čitavu figuru ili sjedeći položaj, likovi su prikazani anfas ili u poluprofilu. Jednostavna impostacija i držanje su zahtjevi koje Volarić savladava, a pratećim detaljima, kao što su ordeni i medalje koje se ističu na tamnoj svečanoj odjeći, naglašava društveni status, ugled i zasluge portretisane ličnosti. Pozadina je neutralna u jednoj boji i blago gradirana svjetlom, a gotovo uvijek, za razliku od samog portreta, izvedena je kratkim vidljivim potezom. Jedino je na portretu Frana, koji je dimenzijama veći od drugih portreta iz zbirke Visković, Volarić odstupio slikajući crveno-zelenu zavjesu.

Atribuciju portreta olakšava uredna signatura, koju je Volarić ispisivao uvijek crvenom bojom (sa početnim slovom imena). Jedino je na portretu Andrije Širovića (koji se čuva u Herceg Novom) uz prezime dodao i Šišujić, jedan od čak tri svoja nadimka. Pored signature, data je i datacija: godina izvedbe, a često i mjesto gdje je portret nastao.

16 Radojka Janićijević, „Portreti iz fonda Pomorskog muzeja Crne Gore“, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru, Kotor, 2002, str. 161–163.

Volarićevi portreti članova porodice Visković iz Perasta

Porodica Visković može se pratiti od XIV do druge polovine XX stoljeća i pripada najstarijem plemstvu u Perastu. Istorija porodice Visković i životi njenih članova ugrađeni su prošlost Perasta svih epoha.

Istaknute ličnosti Viskovića u XIX i početkom XX stoljeća, među kojima su i Volarićevi savremenici, istakli su se na raznim poljima: u pomorstvu, kao visoki činovnici Austrijskog Lloydja, posebno u političkim i diplomatskim krugovima Austrougarske. Neki od članova su se bavili pisanjem, prevođenjem, istorijom, arhivistikom, zaštitom porodične i ukupne kulturne baštine Perasta.¹⁷

U Perastu se čuvaju četiri portreta Frana Viskovića (Perast, 1856 – Trst, 1905). Tri su potpisana Volarićevim imenom, a jedan je bez signature. Može se sa sigurnošću utvrditi da su tri rađena prema fotografiji koja se nalazi uz naslov njegove knjige *Storia di Perasto*, štampane u Trstu 1898. godine.

Hronološki, prvi portret koji nosi signaturu I. Volarić, Dubrovnik, 1900. jeste poprsje u medaljonu izvedeno olovkom, prema fotografskom predlošku. Drugi portret Frana Viskovića je iz 1903. godine, naslikan u polufiguri, naglašenog svečanog tona i reprezentativnosti. Volarić je ovdje uspješno reinterpreterirao fotografiju urađenu u Trstu, postigao potpunu sličnost lika – pravilnih crta, uokvirenog tamnom kosom i bradom; figure naglašene elegantnim odijelom na kome je čitava kolekcija ordena koje je Frano Visković stekao. Na slici je Volarić postigao žive kolorističke kombinacije. Šarenilo odlikovanja, traka, lenti usklađeno je sa pozadinom. Dok je po pravilu na portretima pozadina neutralna, ovdje je zavjesa bogato drapirana, sa kičankama, u kombinaciji zelene, žute i crvene. Na replici portreta je primjetnija krutost u tretiranju figure i sirovost u obradi lica. Preovlađuje tamna, katranasta gama, koja se jednim dijelom može pripisati oštećenjima i neuspjelim popravkama. Ovaj portret je Volarić, vjerovatno, radio po narudžbi Opštine peraške, zbog velikih zasluga Frana Viskovića. On je živio u Trstu, a bio privržen zavičaju, iskazujući to kroz različite doprinose gradu Perastu. Portret se čuvao u opštinskoj vijećnici Perasta do 1937. godine, kada je osnivanjem Muzeja grada Perasta postao dio muzejskog inventara.

Možda bi se i minijaturni portret Frana Viskovića iz mlađih dana (inv. br. VIS 226) mogao pripisati Volariću. Rađen je prema fotografiji, temperom na kartonskoj podlozi (22 x 17cm), upisan u oval neutralne smeđe pozadine. Minijaturni portret minuciozno urađen prenosi potpuno realno lik sa fotografije, pravilne crte lica, naočitost koja je krasila Viskovića, obučenog u uniformu kapetana duge plovidbe. Ovaj dopojasni portret, po gotovo fotografskoj preciznosti, najsličniji je poprsju Frana Viskovića izvedenom u olovci, na papiru, 1900. godine u Dubrovniku.

Ono što prvo primjećujemo na sljedećem radu – portretu Krsta Viskovića (1856–1913) jeste fizička sličnost sa dvadeset godina starijim rođakom Franom, čiji su portreti nastali prema fotografiji urađenoj trinaest godina ranije. Tako da su oba lika prikazana u srednjovječnoj životnoj dobi. Volarićev portret Krsta Viskovića odlikuje smireni kolorit, meko oblikovanje lica oker i ružičastog inkarnata, pažljivo islikana odlikovanja oko vrata i na prsima, dobijenih za zasluge u diplomatskoj službi Austrougarske. Pozadina je neutralna u gradaciji maslinastozelene boje.

Volarićevi portreti Frana i Krsta Viskovića nalazili su se u salonu porodične palate, uz barokne portrete čuvenih predaka XVI–XVIII stoljeća, među kojima je i pukovnik Frano Visković (XVIII st.) atribuiran Tripu Kokolji. Volarić je, početkom XX stoljeća, u isto vrijeme kada radi i portrete, izveo stropnu dekoraciju istog salona, danas nepostojeću.¹⁸

Volarićevi portreti članova porodice Brajkovića iz Perasta

Brajkovići se u Perast doseljavaju u XVII stoljeću iz sela Glogovaca i prvi put se u arhivskim izvorima pominju 1642. godine. Tokom XVII i XVIII stoljeća porodica Brajković je dala brojne pomorce: kapetane, patrone, vlasnike brodova i pomorske trgovce.

Ivan Volarić je za svog djelovanja u Perastu, pored porodice Visković, najviše radio za Brajkoviće.

Na portretima Andrije Brajkovića Volarićeva paleta je rasvijetljena, posebno na onom u vlasništvu nasljednika porodice Radulović, koji je dobro očuvan za razliku od onog koji se čuva u crkvenom muzeju na Gospi od Škrpjela. U Muzeju grada Perasta čuva se fotografija Andrije Brajkovića (formata visite, Antona Jellasce fotografo di corte. Zapis crnim tušem – Andrija vitez Brajković, gradonačelnik peraški, MGP inv. br. 882), koja je nekada bila istaknuta na panou među fotografijama ostalih gradonačelnika Perasta. Postojanje te fotografije istovjetne sa portretima upućuje nas na to da je i Volarić radio prema njoj. Uprkos tome, Volarić je uspio da istakne neku blagost i toplinu, kao i vitalnost viteza Brajkovića uprkos poznim godinama. Drugi portret Andra Brajkovića, u ovalu, iz muzejske zbirke na otoku Gospe od Škrpjela pokazuje više lice koje je svojstveno pomorcima.

Da se ne može govoriti o Volarićevom jedinstvenom likovnom izrazu kad je u pitanju portretsko slikarstvo uvjerava nas rijetki ženski portret u Perastu.

Naime, među Volarićevim portretnim ostvarenjima u Perastu ističe se upečatljivi lik Ane Brajković, sa izrazitim naturalističkim odlikama i više od ostalih nosi Volarićev pokušaj da prenese i karakternu crtu ženske čvrstine i odvažnosti. Boka Kotorska je bila sredina u kojoj je privilegija portretisanja gotovo isključivo pripadala muškarcima, zato je ovaj portret značajniji jer je jedan od rijetkih sačuvanih ženskih portreta.

Portreti bračnog para Brajković zadržali su originalne zlatne okvire, što dodatno doprinosi duhu vremena u kome su nastali. Portreti Andrije i Ane Brajković se i danas nalaze u salonu palate koju je rekonstruisao Andrija Brajković, a dekoraciju salona povjerio mladom slikaru-dekorateru s Krka. Zidnu i plafonsku dekoraciju, sa elementima ampir stila, izveo je Ivan Volarić kada i portrete vlasnika Andrije viteza Brajkovića i njegove supruge Ane, 1899. ili neku godinu kasnije. U salonu palate Brajković-Radulović tako je sačuvana jedina profana, slikarska i dekoraterska cjelina Volarićeva u Perastu, od mnogih koje danas ne postoje, kao na primjer ona koja je krasila salone Viskovića i druge palate u mjestima Boke Kotorske.

18 Jasminka Grgurević, Obrada enterijera u sakralnoj i stambenoj arhitekturi Perasta, Boka, 24. zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, Herceg Novi, 2004. (str.213-236)

Prosudivati o umjetničkoj razini Volarićevog portretnog slikarstva sačuvanog u muzejskim zbirkama Boke Kotorske, crkvenoj riznici i privatnom vlasništvu ovdje nije prioritetno, jer je na svim portretima prvenstveno prisutna dokumentarna i kulturološka dimenzija. To su radovi koji otkrivaju autora bez velikih pretenzija, koji je svjestan ograničenja proisteklih iz nedostatka formalnog obrazovanja. Za neke od portreta znamo da su rađeni prema fotografiji, a ne isključujemo mogućnost i za sve ostale, kao i one koji su kasnije možda bili doradjeni prema živom modelu.

Salon porodice Brajković - Radulović

Imati ispred sebe fotografiju, a ne živi model nije bila rijetkost u to doba, ali se u konačnom, čak i kada su na taj način radili mnogo bolji portretisti, nikad nije mogao postići rezultat kao u kontaktu sa živim modelom. Takvom načinu se pribjegavalo ako se portret radio posthumno, te je tako Volarić prema fotografiji 1902. portretisao muljanskog kapetana Stanislava Petrovića, koji je umro 1900, ili Frana Viskovića, koji je živio u Trstu. Međutim Volarić je za fotografijom kao predloškom posezao i u drugim prilikama.

Za poznavanje Volarićevog slikarskog opusa postojanje portreta koji se danas čuvaju u Perastu, Kotoru i Herceg Novom su još više važni jer su u drugim sredinama njegovog djelovanja rijetkost ili ne postoje. Iz pisanja zadarskog *Narodnog lista*, saznajemo da je Volarić u Zadru, 1898. godine, godinu dana prije dolaska u Perast, izložio dva portreta o kojima „se kritika najpovoljnije izrazila“¹⁹. Za Volarićeva boravka u Dubrovniku nastao je portret njegovog mecene, dubrovačkog biskupa Josipa Marčelića. Za očekivati je da skupina od petnaest, koliko je do danas evidentirano portreta Ivana Volarića u Boki Kotorskoj, nije konačan broj.

U Perastu, gdje započinje Volarićevo „bokeljsko razdoblje“, za četiri godine naslikano je najviše portreta. Perast je na prelazu XIX u XX stoljeće bio građanska sredina, stvarana navikama stečenim obrazovanjem, poslovnim i diplomatskim vezama sa Trstom, Bečom, Zadrom, ali i mjesto tradicije portretisanja predaka čiji su ih likovi gledali sa zidova salona u palatama. To je vrijeme naglašene brige da se očuvaju kulturne vrijednosti.

Okolnost da je ime Ivana Volarića bilo nepoznato u stručnoj literaturi koja tematizira slikarstvo kraja XIX i prvih decenija XX stoljeća, da ne postoje podaci u leksikonima i pregledima, razlog je što nam je djelovanje u drugim sredinama van Boke nepoznato. Tako su nam njegovo porijeklo i zamašan slikarski opus, ostvaren za relativno kratkog perioda u Boki Kotorskoj, ostavljali dugo vremena samo pretpostavku postojanja Volarićevih drugih radova.

Ipak, iako su nam donedavna bili nepoznati detalji njegovog života, obrazovanja i njegovog opusa izvan Boke, ime Ivana Volarića je imalo svoje mjesto u kontekstu likovnog nasljeđa Boke Kotorske prve decenije XX stoljeća. Njegovo portretno slikarstvo je u muzejskim postavkama, priložima o kulturnoj, posebno likovnoj baštini, na istorijsko-dokumentarnim izložbama sa temama pomorstva bilo neizbježno. Ono danas, kada smo u prilici da upoznamo njegovu ličnost i otkrijemo zamašni i raznovrsni slikarski opus koji je, osim u Boki, ostvario još i u svom zavičajnom Krku, na Cresu, u Lošinj i Dalmaciji: Zadru i Dubrovniku, doprinosi valorizaciji ličnosti Ivana Volarića, koji je svojim stvaralaštvom povezo obalu od Krka do Kotora.

Zato danas, u svijetlu saznanja o njegovom životnom i slikarskom putu, skromnog „pitura“ Ivana Volarića treba ravnopravno priključiti nizu umjetnika iz XIX i prvih decenija XX stoljeća, koji su u Boki Kotorskoj boravili i stvarali, kao i onih čija se djela nalaze u Boki. Ne treba zaboraviti da su Volarićevi savremenici prvi crnogorski akademski slikari: Špiro Đuranović, Anastas Bocarić, Marko Gregović, Špiro Bocarić. Iako je Volarića nezahvalno upoređivati sa njima, čini se da je ispravno promišljanje da je Volarićevo slikarstvo i slikarstvo pomenutih umjetnika (sakralno i portretno) anahrono i produkt sličnih zahtjeva i ukusa sredine u kojoj je nastalo.

Za razliku od autora, koji su u Boki Kotorskoj zastupljeni pojedinačnim slikama, opsežan i raznovrstan opus Ivana Volarića – portreti, sakralno slikarstvo: istočne i zapadne kršćanske ikonografije u pravoslavnim i katoličkim crkvama, oslikavanje i dekoracija enterijera - pokazuje ga kao najprisutniju i najplodniju slikarsku ličnost u likovnoj baštini Boke Kotorske kraja XIX i prve decenije XX stoljeća.

19 Franjo Velčić, *Ivan Volarić-Piturić*, katalog izložbe *Od Krka do Kotora*, 2018.

Frano Visković (Perast, 1836 – Trst, 1903) pomorski kapetan, stručnjak u oblasti pomorstva i pisac, najistaknutija je ličnost stare plemićke porodice Viskovića u XIX i XX v. Pomorsku karijeru započinje kao škrivan na barku „George Maticke“, kojim je zapovijedao njegov otac Anton Visković. Kapetan duge plovidbe je postao 1856. Trideset sedam godina bio je zapovjednik na jedrenjacima i parobrodima Austrijskog Lloyd, a pomorsku karijeru je okončao u Trstu kao glavni inspektor ovog poznatog parobrodskog društva. U stručnim pomorskim krugovima poznat je po izumima tri nautičke sprave: olujnog kompasa, ciklonografa i dromoskopija, te udžbeniku za pomorske škole *Manuale nautico di metereologia*. Bavio se proučavanjem porodičnog arhiva i prikupio zbirku dokumenata od propasti Venecije do Druge austrijske vladavine i objavio u knjizi *Storia di Perasto* u Trstu 1898. Napisao je monografiju o ostrvu Sv. Đorđa pred Perastom *Il monastero di San Giorgi*, štampanu u Trstu 1904. godine. Zaslugom Frana Viskovića sačuvana su i popravljena mnoga djela likovne baštine Perasta: portreti iz porodične zbirke i zavjetne slike iz Crkve Gospe od Škrpjela.

Izložbe: Memorije iz palate Visković (XIX i XX vijek), Muzej grada Perasta, 2007.

Portret Frana Viskovića (Perast, 1836 – Trst, 1903)

U medaljonu je poprsje muškarca, glava je prikazana za tri četvrtine nadesno. Fino modelovano lice, pravilnih crta. Tamna gusta kosa i „francjozefska“ brada. Odijelo građansko: tamni kaput i traka sa bijelom leptir mašnom preko košulje sa visokim okovratnikom. Krase ga ordeni, jedan oko vrata, dva na traci, na lentama šest, a ispod u dva reda po dva. Portret izveden realistički, a sjenčenjem postignuta plastičnost lica .

Medaljon je umetnut u sivi paspartu sa ornamentom i ukrasni ram, koji je dosta oštećen.

Izložba: Memorije iz palate Visković (XIX i XX vijek), Muzej grada Perasta, 2007.

Portret Frana Viskovića

IB Vis 869

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: 1900.

Tehnika: crtež na papiru (50 x 41,5 cm)

Signirano i datirano: dolje/lijevo – I. Volarić, Dubrovnik, 1900.

Vlasništvo: Memorijalna zbirka Visković

*Portret Frana Viskovića
MGP Inv. br.: 71.
Autor: Ivan Volarić
Vrijeme nastanka: 1903.
Tehnika: ulje na platnu (95 x 65 cm)
Signatura: gore lijevo – I. Volarić, Perast, 1903.
Vlasništvo: Muzej grada Perasta*

Portret Frana Viskovića (Perast, 1836 – Trst, 1903)

Ovaj portret Frana Viskovića je replika portreta koji pripada Memorijalnoj zbirci Visković. Prikazan je u figuri do iznad koljena, na tamnoj pozadini. Glava okrenuta udesno, crna kosa, brkovi tanki savijeni na krajevima prema gore, brada sa strane, na obrazima. Obučen je u duži, crni kaput sa reverima. Na prsima (s lijeve strane) u dva niza naslikano je ordenje, u gornjem nizu osam, a u donjem tri. Bijela košulja, polukružnog izreza, uz vrat. Oko vrata je crveno-bijela traka o kojoj visi orden (križ sa krunom). O dvije trake na prsima su još dva ordena.

Portret Frana Viskovića (Perast, 1836 – Trst, 1905)

Portret Frana Viskovića prikazan je u figuri do iznad koljena. Figura frontalno postavljena, a glava okrenuta udesno, desnu ruku drži za pojasom, a u lijevoj (šaka u zelenkasto nijansi izgleda nedovršena) drži tamnu kapu ili šešir. Crna kosa, brkovi i brada sa strane na obrazima. Obučen u svečano građansko odijelo: crni strukirani kaput sa reverima, bijela košulja sa visokim, pri kraju savijenim okovratnikom i bijela leptir mašna. Oko vrata je crveno-žuta traka sa dva ordena. Preko košulje je na zeleno-bijelo-crvenoj traci orden, a na drugoj, koja proviruje, bijeloj sa crvenim obrubom, još jedan orden. Na prsima je takođe ordenje – na kaputu s lijeve strane portretisanog su u dva niza, u prvom ih je osam, a u drugom tri.

Pozadina je sa crvenom draperijom sa zelenim trakama, na kojima su crveno-narandžaste ruže, a sa dvije strane dvije kićanke.

U donjem lijevom uglu signatura: teško čitljivo „Volarić“, ispod štampanim slovima: „Perast, 1903.“

Replika u zbirci Muzeja, inv. br. 71.

Portret je bio veoma oštećen, bojeni sloj se mjestimično ljušta. Konzervacija i uramljivanje su izvedeni u radionici „Or“ u Podgorici, 1998. godine.

Bibliografija:

M. Mihaliček, „Zaostavština Visković, sa osvrtom na zbirku slika“, Godišnjak PM XLIII–XLVI, 1995–1998.

M. Mihaliček, *Ostavština porodice Visković u Perastu*, monografija, OJU „Muzeji“ Kotor, Kotor, 2016.

Izložbe: *Trgovci i pomorci Boke* u Klovićevim dvorima u Zagrebu, 2003. i Povijesnom muzeju Istre, 2004.

Memorije iz palate Visković (XIX i XX v.), Muzej grada Perasta, 2007.

Portret Frana Viskovića

Vis. Inv. br. 101

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: 1903.

Tehnika: ulje na platnu (93 x 64 cm)

Sigantura: dolje lijevo – Volarić, Perast, 1903.

Vlasništvo: Memorijalna zbirka Visković

*Portret Krsta Viskovića
IB 222.*

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: 1902

Tehnika: ulje na platnu (52 x 37 cm)

Signatura: gore desno - I. Volarić, 1902

Vlasništvo: Memorijalna zbirka Visković

Krsto Visković (Perast, 1856–1913) bio je pomorski kapetan i agent Austrijskog Lloydja u Kotoru. Bavio se diplomatijom kao vicekonzul Švedske i Norveške u Sulini i Konstanci u Rumuniji. Za zasluge u diplomatskoj službi Aleksandar Obrenović ga je odlikovao Ordenom Takovskog krsta, crnogorski knjaz Nikola Ordenom Danila I, bugarski knez Ferdinand ordenom za građanske zasluge. Nosilac je i turskog, ruskog i francuskog odlikovanja. Krsto Visković je za vrijeme službovanja u Kotoru bio aktivan kao član Odbora Društva za hotele u Boki, član Bokeljskog starinarskog društva i povjerenik za Perast i okolinu, kao i član Plemenitog tijela Bokeljske mornarice; imao je čin viceadmirala. Amaterski se bavio slikarstvom i napisao brošuru o čuvenom peraškom boju „Dvije riječi o bitci 15. maja 1654. u Perastu“, koju je 1909. godine izdala Bokeška štamparija u Kotoru.

Bibliografija:

M. Mihaliček, „Zaostavština porodice Visković, sa osvrtom na zbirku slika“, Godišnjak PM XLIII–XLVI, Kotor, 1955–1998.

M. Mihaliček, „Izbor najznačajnijih muzealija i arhivalija (XIX – prva polovina XX v.) iz ostavštine porodice Visković“, Zbornik Boka, 30, Herceg Novi, 2010.

M. Mihaliček, Ostavština porodice Visković u Perastu, monografija, OJU „Muzeji“ Kotor, Kotor, 2016.

Portret Krsta Viskovića (1856–1913)

Portret Krsta Viskovića, u srednjoj životnoj dobi, urađen kao poprsje, glava postavljena ulijevo. Lice svijetlog inkarnata, kosa tamnosmeđa, kratka, začušljana unazad, brkovi savijeni prema gore, istanjeni na krajevima.

Odjeća građanska, svečana: crni kaput sa reverima, po krajevima optočen trakom za nijansu tamnijom. Bijela košulja sa krutim okovratnikom i bijela leptir mašna, ispod koje proviruje zeleno-crvena traka i orden sa krunom, lijevo, na prsima. Uz rever kaputa su, na trakama, ordeni: Takovski krst, Danilov orden, Orden Francuske akademije umjetnosti i austrijski orden. Ordenje je pažljivo islikano i lako „čitljivo“, za razliku od ordena na portretima Frana Viskovića. Pozadina je neutralna, lijevo svijetlija, maslinastozelena.

Martin Širović (Perast, 1856–1905) bio je pomorski kapetan. Radio je kao predstavnik Austrijskog Lloydja u Valoni (Albanija) i Prevezi (Grčka); u Baru je za vrijeme knjaževine Crne Gore bio i vicekonzul Austrougarske. Za diplomatsku službu dobio je mnoga priznanja, imenovan vitezom Reda Svetog Grgura Velikog 1899, kao nosilac vatikanskog ordena S. Gregorius Magnus (Sveti Grgur Veliki) – križa za civilne zasluge. Nosilac je nekoliko austrougarskih odlikovanja, turskog Ordena Osmanije IV stepena i crnogorskog Ordena Danila I.

Pisao je knjige za pomorske škole. Martin Širović se istakao zavjetnim darom prilikom proslave 200. godišnjice od Peraškog boja 1654, posebno prilogom u akciji prikupljanja pomoći namijenjenih popravci Kokoljine slike u Crkvi Gospe od Škrpjela.

U Perastu postoji palata Širović, a u neposrednoj blizini kapela Gospe od Karmela, nad kojom su patronat imali Širovići.

Portret Martina Širovića (1856–1905)

Portret Martina Širovića u poprsju, izveden na maslinasto zelenoj pozadini, u poluprofilu, okrenut ulijevo. Tamnosmeđa kratka kosa i brkovi savijeni prema gore i istanjeni pri vrhu, kratka brada uokviruju lice pravilnih crta. Odijelo građansko: tamnosivi kaput, ispod koga proviruje prsluk iste boje, bijela košulja sa okovratnikom, savijenim na krajevima i zakopčana sa dva sitna, zlatna dugmeta. Oko vrata je bijela leptir mašna. Na prsima je naslikano pet odlikovanja: dva crnogorska, dva turska ordena i viteški sv. Grgura Velikog.

Portret Martina Širovića

MGP Inv. br. 73.

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: 1902

Tehnika: ulje na kartonu (67 x 48 cm)

Signatura: dolje, lijevo – I. Volarić, 1902.

Vlasništvo: Muzeja grada Perasta

Portret Andrije Širovića

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme nastanka: 1902.

Tehnika: ulje na platnu

*Signatura: dolje lijevo – I. Volarić Šišujčić, gen. 1902. Vlasništvo: gospoda gospođe
Lidije Budeč iz Herceg Novog*

Portret Andrije Širovića (1856–1905)

Portret je dat u figuri do struka, u opuštenoj pozi. Tijelo postavljeno blago udesno, a glava slikana frontalno. Prodoran pogled tamnih očiju, na licu koje pokazuje fine prelive oker inkarnata, posebno karakteristične brade. Kosmati djelovi tamni: kosa kratka sa zaliscima, a lice uokvireno kovrdžavim produženim zulufima i brkovima. Odijelo klasičnog kroja: prsluk i kaput sa širokim reverima crni, a ispod bijela košulja, kopčana sitnim zlatnožutim dugmadima, sa malom krutom kragom, presavijenom na krajevima. Ispod je svezana crna leptir mašna. Pozadina je neutralna smeđa, sa desne strane je svjetlija.

Izložba: Svjedočenja prošlosti Perasta: Porodica Širović, pomorci, trgovci, pisci, diplomate, Muzej grada Perasta, 2016.

Andrija Vitez Brajković (Perast, 1. V 1819 – 18. XII 1913) Andrija je mlađi sin Toma Brajkovića. Andrijin brat Marko (Perast, 1. V 1817) bio je pomorac i trgovac u Braili (Rumunija), gdje je tragično okončao život.

O pomorskoj karijeri kapetana Andrije Brajkovića imamo samo vijest da je kao kapetan plovio od 1855. do 1861. na jedrenjaku (škuneru) „Hedwig“, čiji su vlasnici bili braća Perović iz Orahovca. Pošto je napustio plovidbu, u Perastu je imao trgovačku radnju. Kao ugledni građanin nekoliko godina je bio načelnik Perasta, a od 1880. do 1893. prokurator svetišta Gospe od Škrpjela i upravitelj dobara i posjeda u vlasništvu koja su pripadala crkvi. Imao je velike zasluge prilikom popravke svetišta Crkve Gospe od Škrpjela.

Prilikom posjete Boki Kotorskoj 1875. car Franjo Josip odlikovao ga je Zlatnim križem za zasluge sa krunom. Ovo odlikovanje je utemeljio car Franjo Josip I, „za dugogodišnje zalaganje u javnoj službi, priznanje za marljivost i odanu službu caru i domovini“. Austrijski suveren je, istom prilikom, orden dodijelio i načelnicima opština Risna i Dobrote.

Andrija Brajković je titulu viteza stekao 1899. kao nosilac vatikanskog ordena S. Gregorius Magnus – komanderskog križa za civilne zasluge, koji mu je papskom bulom dodijelio papa Lav XIII.

Andrija Brajković je zaslužan što je palata koju je gradio predak čuvenog Marka Martinovića rekonstruisana. Brajkovići su posjedovali kuće ruševnog kompleksa Marković-Martinović u središnjem dijelu Perasta na lokalitetu Tripovina.

Izložbe: Porodica Andrije viteza Brajkovića, Muzej grada Perasta, Perast, 2013.

Portret Andrije Brajkovića (Perast, 1819–1913)

U ovalnom polju, a neutralnoj pozadini oker boje je poprsje osamdesetogodišnjaka, svijetlih očiju, sijede kose i brkova. Obučen je u građansko odijelo: sivoplavi kaput sa malim reverima, bijela košulja uzdignute kragne sa malim zlatnim dugmadima, crna leptir mašna. Na prsima ima dva odlikovanja: Orden Franje Josipa i Grgura Velikog. Portret ima originalni ukrasni ram, koji je, kao i portret, dosta oštećen.

Izložba: Porodica Andrije viteza Brajkovića, Muzej grada Perasta, Perast, 2013.

Portret Andrije Brajkovića

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme nastanka: 1899.

Tehnika: ulje na platnu

Vlasništvo: Crkveni muzej Gospe od Škrpiela u Perastu

Portret Andrije viteza Brajkovića
Autor: Ivan Volarić
Vrijeme nastanka: 1899.
Tehnika: ulje na platnu (69 x 53 cm)
Signatura: dolje lijevo – I. Volarić, 1899.
Signatura: dolje lijevo – I. Volarić, 1899.
(na poleđini slike rukopisom I. Volarića je zapis : „Port. br. 461. Perast Volarić“)
Vlasništvo porodice Radulović iz Perasta

Portret Andrije viteza Brajkovića (Perast, 1819–1913)

Na neutralnoj pozadini oker boje je poprsje osamdesetogodišnjaka, svijetlih očiju, sijede kose i brkova. Obučen je u građansko odijelo: sivoplavi kaput sa malim reverima, bijelu košulju uzdignute kragne sa malim zlatnim dugmadima, crna leptir mašna.

Na prsima ima dva odlikovanja: orden Franje Josipa i viteškog sv. Grgura Velikog.

Portret je slikan realno, a među Volarićevim portretima može se smatrati jednim od njegovih boljih radova.

Ana Brajković rođ. Širović (rođena 16. XI 1833) Poticala je iz poznate peraške porodice Širović, žena Andrije Brajkovića i majka šestoro djece – četiri sina: Toma (rođenog 1853), Vicka (rođenog 1855), Eugena (rođenog 1857), Henrika (rođenog 1869) i dvije kćeri: Margeritu (rođenu 1869) i Emiliju (rođenu 1865).

Izložbe: Porodica Andrije viteza Brajkovića, Muzej grada Perasta, Perast, 2013.

Portret Ane Brajković, rođene Širović (1833-?)

Paspartu oker, isti originalni zlatni ram, 10 cm, kao na prethodnom portretu, bogato dekorisan floralnim ornamentom u koji su na jednakim razmacima umetnute figurice krilatih anđela *putta*.

Portret je realističan, gotovo naturalistički slikan. Frontalno postavljen portret u poprsju starije žene. Lik dat malo udesno, lice tamnoružičastog inkarnata sa bijelim akcentima jakih vilica, sa izrazitim borama, sitnim staračkim očima i malim stisnutim ustima. Sijeda kosa, začesljana unazad je svezana na potiljku.

Odjeća građanska, bez raskoši ,jednostavna : kostim (jakna) tamnozeleni sa šal-kragom i rukavima nabranim na ramenima. Ispod je crna košulja i od nakita kratki lančić sa privjeskom oko vrata.

Portret Ane Bradjković

Autor: Ivan Volarić

Vrijeme nastanka: 1899.

Tehnika: ulje na lesonitu (65 x 53 cm)

Signatura: u donjem lijevom uglu – I. Volarić

Vlasništvo: porodica Radulović u Perastu

Portret Eugena Brajkovića

IB MGP78

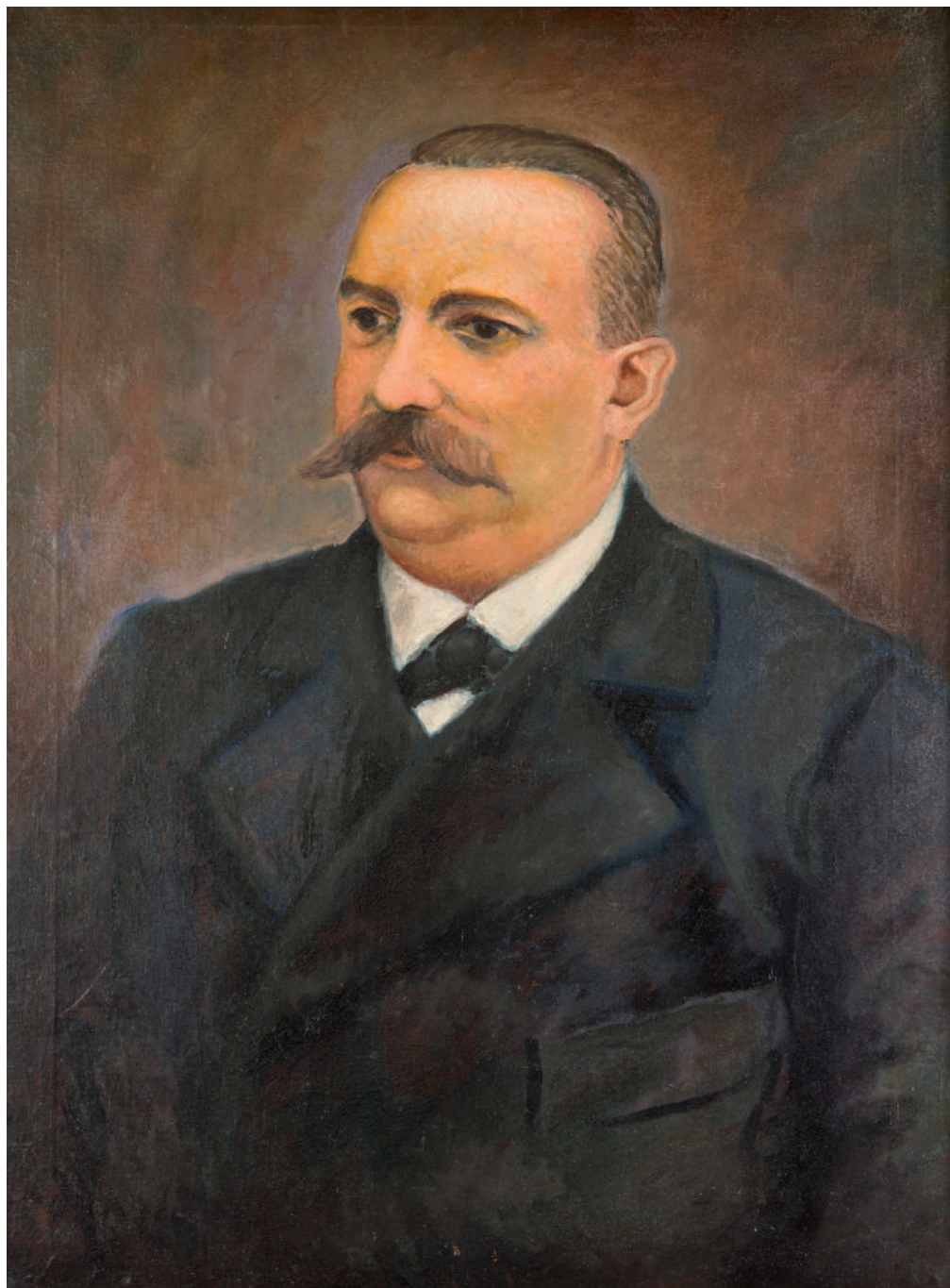
Autor: Ivan Volarić

Vrijeme: početak XX stoljeća

Tehnika: ulje na platnu (77 x 54 cm)

Bez signature

Vlasništvo: Muzej grada Perasta (otkupljeno od Ane Montan iz Perasta 1963. godine)

Eugen Brajkovic (Perast, 1857– 1929) poslije kraćeg bavljenja pomorstvom službovao je u Perastu kao upravnik pošte, a desetak godina je bio i gradonačelnik Perasta. Doprinio je osnivanju Tamburaškog društva „Zmajević“ i bio prvi njegov predsjednik. Biskupski ordinarijat u Kotoru imenovao ga je upraviteljem dobara Gospe od Škrpjela.

Portret Eugena Brajkovića (Perast, 1857–1929)

Portret dat kao poprsje, u poluprofilu. Okruglo lice visoka čela je svijetlog inkarnata, u kontrastu sa tamnim očima, smeđom kosom i dužim brkovima istanjenim pri krajevima. Na sebi nosi crno odijelo sa širokim reverima i našivenim džepom. Ispod je bijela košulja, oko kratkog vrata je svezana crna leptir mašna. Pozadina neutralna, smeđa, tonirana, oko portreta prelazi u oker. Naglašen crtež djelova lica. Portret je urađen prema fotografiji iz ateljea Milana Destinića iz Herceg Novog.

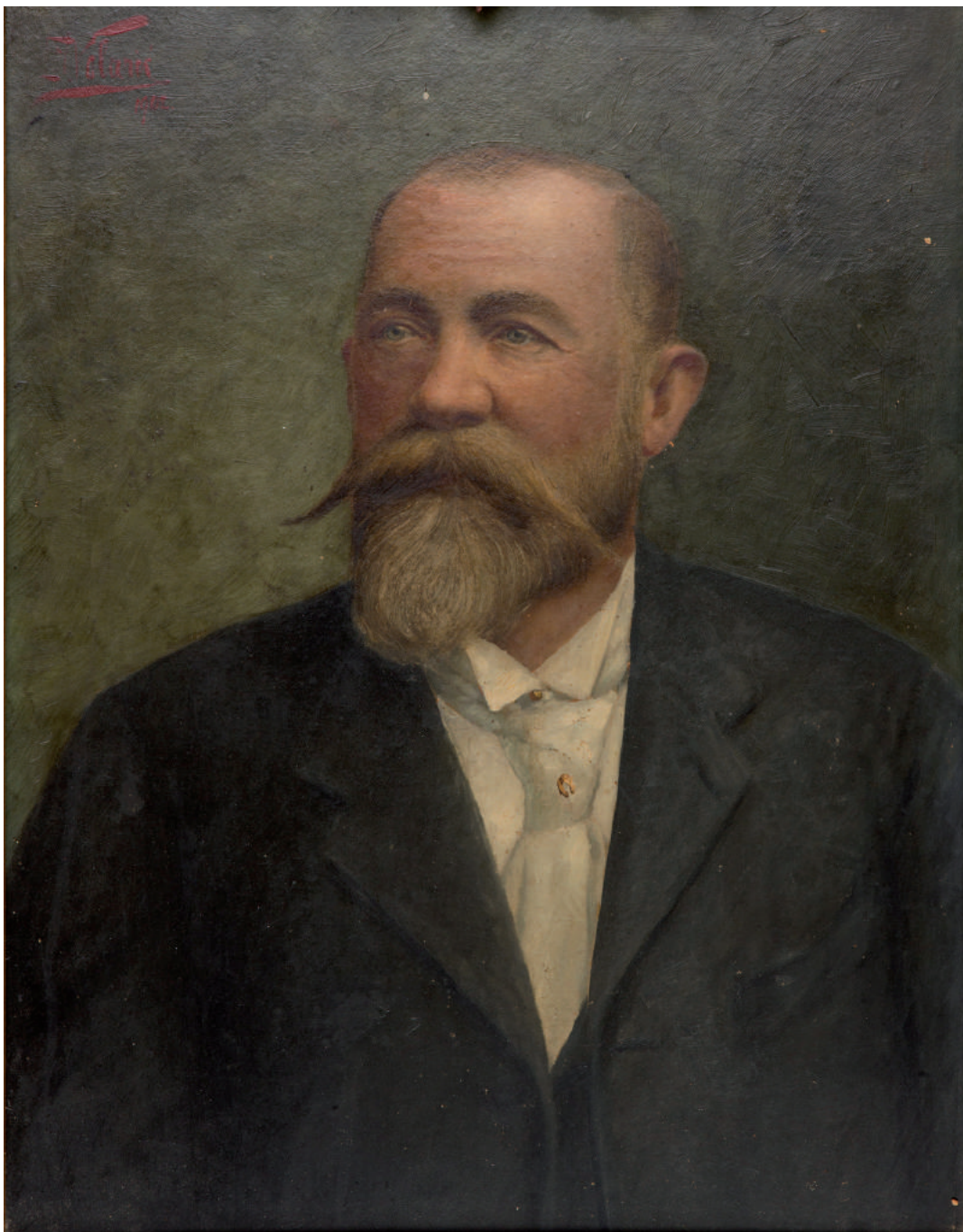
Nikola Berberović (1857–1925) bio je porijeklom iz Morinja, a živio u susjednom mjestu Kostanjici. Kao mlad je otišao u Južnu Afriku, gdje je radeći u rudnicima zlata stekao imetak. Po povratku je sagradio veliku kamenu kuću u Kostanjici, gdje je živio od 1907, kada se sa porodicom odselio u Herceg Novi. U tom gradu je bio aktivan kao član odbora Društva za promet stranaca i izgradnju hotela „Boka“.

Portret Nikole Berberovića (1857–1925)

Poprsje sredovječnog muškarca sa glavom za tri četvrtine postavljene ulijevo. Lice tamnijeg inkarnata sa sitnim borama oko očiju i horizontalnim, utisnutim na visoko čelo. Svijetla kosa, kratko podšišana i prorijeđena nad izraženim zaliscima, u kontrastu sa gustom bradom i dugim, prema krajevima istanjenim brkovima. Oči svijetlozelene, a jake obrve svijetlosmeđe.

Odjeća je građanska, crni prsluk i kaput sa reverima. Ispod je elegantna bijela košulja sa malom krutom kragom presavijenih krajeva. Ispod kragne je kravata, svezana velikim čvorom. Dva ukrasna zlatna dugmeta su na košulji i na kravati. Neutralna zelenosiva pozadina je neznatno svjetlija oko portreta.

Na slici je sačuvan originalni dekorativni ram sa tankom zlatnom lajsnom i smeđim profilisanim okvirom, sa rezbarenim aplikacijama u obliku akantusovog lišća. Na sredini gornje ivice umetnuto je polje u obliku štita. Na njemu su kitnjastim zlatnim slovima ispisani inicijali imena Nikole Berberovića.

Portret Nikole Berberovića

Autor: Ivan Volarić

Tehnika: ulje na platnu

Signatura: gore lijevo – I. Volarić, 1902.

Portret je privatno vlasništvo gospode Milice Berberović iz Herceg Novog.

Ugovor Ivana Volarića o izradi ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju

U Istorijskom arhivu Kotor čuva se ugovor iz 1902. godine koji je sa tutorstvom crkve Sv. Save u Morinju sklopio slikar Ivan Volarić iz Vrbnika na ostrvu Krku. Ugovor se odnosi na izradu ikonostasa i slikanje ikona u toj crkvi. Uz ugovor priložen je i crtež ikonostasa i proračun radova sa opisom pojedinih vrsta poslova.²⁰

Da je ikonostas u crkvi Sv. Save u Morinju djelo slikara Ivana Volarića nije se do sada znalo. Njegov rad krajem 19. vijeka u Perastu, u crkvi Gospe od Škrpjela, pominje P. Butorac²¹, a portrete uglednih ličnosti iz Perasta, Stoliva i Mula kod Kotora, koje je naslikao Volarić prvih godina 20. vijeka, obradile su u svojim radovima Marija Mihaliček²² i Radojka Janićijević.²³ Šesnaest medaljona sa likovima svetitelja naslikao je Volarić u crkvi Gospe od Snijega u Škaljarima.²⁴ Marija Saulačić je opisala dvije slike Sv. Tripuna, zaštitnika Kotora, od kojih je jedna u crkvi Gospe od Snijega u Škaljarima, a druga u crkvi Sv. Eustahija u Dobroti.²⁵

I pored više identifikovanih djela ovog slikara u Boki njegov rad do sada nije bio predmet posebnog proučavanja. Stoga su podaci koje pruža Volarićev ugovor o izradi ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju veoma značajni za upoznavanje cjelovitijeg opusa ovog umjetnika, čiji su sačuvani radovi s kraja 19. i početka 20 vijeka zastupljeni u nekoliko žanrova.

Crkva Sv. Save se nalazi u središnjem dijelu naselja, neposredno uz stari put koji vodi prema Gornjem Morinju i Bunovićima. Podignuta je na zaravnjenom platou padine, na slobodnoj parceli koja se nalazila između starijih kuća sa prostranim ograđenim dvorištima. Zbog istaknutog položaja, srazmjerno velikih dimenzija i prepoznatljive arhitekture, crkva Sv. Save predstavlja prostorni reper naselja.

** Ovaj rad objavljen je u zborniku BOKA 36, Herceg Novi 2016, str. 7-21; Fotografije detalja ikonostasa (snimio Nenad Mandić) dodate su za potrebe objavljivanja u ovom Katalogu*

20 Na ugovor Ivana Volarića i nacrt ikonostasa (signatura SNCCXXXIX, listovi 1–5 i nacrt) autorici priloga pažnju je skrenula prof. Anita Mažibradić, arhivista Istorijskog arhiva Kotor, 1996. godine, na čemu, ovom prilikom, srdačno zahvaljujem.

21 P. Butorac, *Kulturna povijest grada Perasta*, Perast, 1999, str. 458.

22 M. Mihaliček, „Zaostavština porodice Visković sa osvrtom na zbirku slika“, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XLIII–XLVI*, Kotor, 1995–1998, str. 109.

23 R. Janićijević, „Portreti iz fonda Pomorskog muzeja Crne Gore“, *GPM L*, Kotor, 2002, str. 161–162.

24 http://www.kotorskabiskupija.net/index.php?option=com_content&task=view&id=44&Itemid=60

25 M. Saulačić, „Sv. Tripun – zaštitnik grada Kotora u djelima umjetnika“, *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru XLIII–XLVI*, Kotor, 1995–1998, str. 97–98.

Osnova građevine je u obliku krsta, na presjeku čijih krakova je kupola sa osmostranim tamburom na kockastom postolju. Nad centralnim brodom i pjevnicama su polukružni svodovi. U zapadnom dijelu naosa je drvena horska galerija. Ikonostas je postavljen uz ivicu prozora u istočnom traveju, na podu izdignutom za dva stepenika u odnosu na pod u naosu. Prostrana unutrašnjost crkve osvijetljena je sa prozora na tamburu, na podužnim zidovima kao i preko rozete na zapadnoj fasadi.

Pod je izrađen od kamenih ploča iz majdana Đurići. Ploče kvadratnog oblika, u crvenkastoj i sivobijeloj boji, složene su u obliku dijagonalnog šahovskog poretka.

Krovovi su pokriveni kanalicom, izuzev krova kupole, koji je pokriven pocinčanim limom.

Dvorište ispred crkve je djelimično popločano (na zapadnoj strani i na prilazu od ulazne kapije), a ostale površine su zatravnjene. Uz zapadni zid crkve i uz ogradni zid prema jugu izgrađene su kamene klupe (pižuli).

Položaj crkve Sv. Save na starom katastarskom planu Morinja (kat. čest. 300)

Zvonik na preslicu sa tri zvona i ulazna kapija na ogradnom zidu svojim arhitektonskim i likovnim rješenjem naglašavaju reprezentativni karakter crkvenog zdanja.

Crkva je sagrađena u periodu od 1861. do 1875. godine. U crkvi se nalazio privremeni ikonostas²⁶ do postavljanja novog, koji je uradio slikar Ivan Volarić početkom 20. vijeka.

Osnovna odlika rješenja koje je zamislio slikar Volarić radeći ikonostas za crkvu Sv. Save u Morinju jeste postignuti sklad oltarske pregrade i unutrašnjeg prostora crkve.

Oltarska pregrada je zamišljena sa tri polukružno završena otvora (dveri), od kojih je centralni otvor (carske dveri) srazmjerno veći i viši od bočnih. Zonu prestonih ikona sa četiri polukružne ikone slikar je zamislio da budu nešto više u odnosu na dveri i da se zajedno sa njima doživljavaju kao jedinstvena ritmična kompozicija. Gornju zonu ikona odvojenu od prve zone horizontalnom plohom slikar je zamislio da odgovara uobičajenom načinu po kome je niz ikona apostola podijeljen na dva dijela od po 6 ikona, koje stoje bočno u odnosu na centralno pravougaono polje, u kome su, jedna iznad druge, smještene ikone Tajna večera i Sv. Trojica. Ove ikone uokvirava trougaoni zabat na kome stoji krst. Profilaciju centralnog timpanona, koji čini postolje krsta, i profilaciju vijenca kojim je pregrada završena povezuju isti ukrasni motivi, a ovalne ikone (mironosnice)

26 *Šematizam Pravoslavne eparhije Bokokotorsko-dubrovačke za godinu 1877.* na str. 32 i 33 donosi značajne podatke o gradnji i osvećenju Crkve Sv. Save u okviru kojih je pomenut i „privremeni ikonostas“. U istom godištu Šematizma nalaze se i podaci o novčanim priložima i zavještanjima datim za gradnju crkve. Slijedi prepis oba teksta:

Црква св. Савве у М о р и њ у. Због тјесноће, трошности, а нешто и удаљености своје старе парох. Цркве св. Јована, осјетише духовну потребу вриједни Христјани морињски, да у средини варошице, на прекрасноме положају ову нову цркву саграде. Темељ јој положише г. 1861, а довршише 1875. Крој јој је у виду крста, а сва од тврдога бијелога камена са прекрасним каменим кубетом, на коме су осам прозора. Има у дужину 60, у висину 25, у ширину 24, а са боковима у пјевницама 34 ноге. Унутра такођер је величанствена, освијетљена са десет великих прозора. Поплочана је четвртастим бијелим и црвеним углађеним каменом. Чин освећења овршио је Преосвешт. Г. Еп. Герасим 25. маја 1876. са многим свештеницима и у присуству многобројнога народа из мјеста и околине, који би причекан и почашћен од Морињана баш најурдније. Надати се да ће позната ревност њихова замијенити привремени иконостас новим, а и постарати се да поред овако прекрасне цркве и звоник подигну. Судићи пак по величини и укуности грађевине, морао је и трошак око исте огроман бити; што га ипак побожни они Христјани већим дијелом приложима у новцу издржаше, и бесплатним преносом градива. И милостиви Цесар и висока влада, пак и многа браћа Срби лијепо им у томе припомогуше. Имена њихова убијежена су назад под насловом „За успомену и захвалност“. Наградио Бог, молитвама просветитеља србскога св. Савве, све потрудивше се и дароватеље, добрим здрављем и душевним спасењем.

Пр. Н. Б.

Приложише или завјешташе црквама г 1876.

Св. Савве у Мориње: Њ. В. Цар Франц Ј. И ф. 500, звоно, Евангелије велико, одежду и епитрахил; висока влада ф. 2300; Преосв: Еп. Герасим ф. 50; капетан Мар. Берберовић ф. 100; браћа кап. Ђуро, Симо и Томо Милиновићи на пол. 30; кап. Крсто Б. Берберовић ф. 64 у злату; Лазар С. Милиновић ф. 100; послао Драго Катурић сакупљених у Одеси ф. 380; John Johns Inglez libara 5; у Калифорнији скупио кап. Раде Јовановић либ. 10; Шпиро Шортан из Цариграда на пол. 6; Антон Фуџић скупио у Америци либар 6; Иг. Хр. Николаевић ф. 10; Нико Ђ. Милиновић тал. 20; Благовторно Друштво Одеско св. Чашу са осталим потребитим, једну округу свештеничку и круг црковних књига.

dopunjuju i naglašavaju završnu kompoziciju sa krstom na vrhu.

Podjela horizontalnih zona na pojedinačna polja sa ikonama izvedena je pilastrima sa profilisanim bazama i polukapitelima ukrašenim akantusovim lišćem, a ravno polje između gornje zone i zone prestonih ikona zamišljeno je kao površina na kojoj se nalazi niz drvoreznih pozlaćenih aplikacija sa floralnim motivima. Sokl obje zone sa ikonama riješen je u vidu geometrijskih polja koja su samo u nižoj zoni, ispod prestonih ikona, ukrašena drvoreznim pozlaćenim aplikacijama.

Rješenje centralnih dveri je u vidu mreže lozica izrađenih u drvorezu, a koje okružuju ovalne medaljone sa naslikanim ikonama iz Blagovijesti. Okvir dveri bojen je u bijelu boju. Bočne dveri su takođe dvokrilne i riješene poput centralnih, u vidu mreže drvoreznih lozica sa cvjetovima, uokvirene u jednostavni ram.

Osnovna boja ikonostasa je bijela u kombinaciji sa svijetloplavim elementima. U koloritu ikona preovlađuju zlatna, plava, zelena i crvena boja, ali je zastupljena i bijela, koja se svojim svijetlim površinama vezuje i uklapa u svijetli kolorit osnove ikonostasa.

Konstrukcija ikonostasa je izvedena od drveta i veoma je čvrsta, a ikone su slikane na platnu. Zaštićene su staklom i drvenim vratima na poledini. U uglovima ikona, na poledini, bijelom bojom napisani su inicijali umjetnika.

Mjestimično se može zapaziti da su puniji djelovi drvoreza izrađivani uz upotrebu dodataka radi postizanja potrebne plasičnosti i da su u međuvremenu otpali. Zbog oštećenja bočne dveri su sklonjene i na njihovo mjesto stavljena je draperija.

Iz teksta ugovora sklopljenog jula 1902. godine u Kotoru, u kancelariji notara dr Jova Stefanovića, čije su odredbe svrstane u 15 tačaka, uočava se da slikar Ivan Volarić potiče iz Vrbnika na ostrvu Krku i da je „sada nastanjen u Morinju“. On se obavezao ugovorom da će u toku 6 mjeseci izraditi ikonostas u crkvi Sv. Save u Morinju za sumu od 5500 kruna, koje će mu biti isplaćene u četiri rate. Pored ikonostasa Volarić se obavezuje da izradi i ikonu „Silazak Svetog Duha na apostole“, koja će se nositi u litijama. Pomenut je i njen ram koji treba da bude „divno izrezan i pozlaćen“.

Sve ikone treba da budu izrađene „po strogo rusko-vizantijskom stilu“. Ikonostas će imati 22 ikone, krst i troje vrata. Ikone treba da budu slikane najfinijim uljanim bojama na platnu („teli“), a sva pozlata predviđena je da bude „od čistog zlata“. Predviđa se upotreba tri vrste drveta i to hrastovine za okvire vrata (dveri), lipovine za rezbarske radove, a jelovine za sokl.

Ugovor su potpisali Volarić i dr Jovo Stefanović, a sastavio ga je, sudeći po potpisu koji je istovjetan sa rukopisom samog ugovora, „V. Kr. Bilježnik, sjelom u Kotoru“, dr Jovo Stefanović. Međutim, Proračun za radnju ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju, koji ima 15 tačaka, pisao je Volarić i u njemu se pored samog rukopisa može vidjeti njegov jezik i način izražavanja, dijapazon slikarskog i zanatskog obrazovanja, kao i ocijeniti zrelost i iskustvo u radu. Njegov Proračun je u cjelini pretočen u tačke ugovora.

A sam proračun proizlazi iz osnovne zamisli i likovnog rješenja ikonostasa, sadržanog u crtežu koji je uradio sam Volarić. Crtež je izveden tušem na debljem papiru. Radi čuvanja zajedno sa ostalim priložima ugovora morao je biti presavijen i sklopljen na jednu osminu svog formata.

Nacrt sadrži izgled i vertikalni presjek ikonostasa sa upisanim osnovnim mjerama i razmjernikom. Rađen je

precizno, kombinacijom tehničkih i slobodoručnih elemenata. Slobodnom rukom iscrtani su drvorezni elementi, a sama osnova sa geometrijskom podjelom izrađena je tehnički, uz upotrebu lenjira i šestara. Zapravo, nacrt slikara Volarića predstavlja projekat po kome je ikonostas u crkvi Sv. Save i izveden.

Slijedi prepis ugovora i proračuna sačinjenog u Kotoru, 24. juna 1902. godine:

Za vlade Njegovog Apostolskog Veličanstva

Franja Josifa I

Cara austrijskog i.t.d. td, td.

Učinjeno u gradu Kotoru, Kraljevini Dalmaciji, godine Hiljadu devetstotina i druge (1902) mjeseca Julija dana (nečitko).-

Pređa mnom Dr Jovom Stefanovićem V. Kr. Bilježnikom, sjelom u Kotoru, prikazaše se Gospoda: Prečasni Pop Nikola Vasov Rusović, paroh, kao predsjednik, Bogdan Ljubov Milinović, kao blagajnik i Špiro pk. Mitra Bakočevića kao član Tutorstva pravoslavne crkve Svetoga Save u Morinju, svi iz Morinja, za sebe i svoje nasljednike u rečenom zastupstvu s jedne strane, naručilj radnje, i Ivan Volarić Ivanov, slikar, rodom iz Vrbnika na otoku Krku u Istriji i nastanjen sada u Morinju, za sebe i svoje nasljednike s druge strane, poduzetnik, svi meni lično poznati i uglaviše svojevóljno i slobodno slijedeći

Ugovor najma radnje odsjekom

Čl. 1. – Prisutni poduzetnik gospodin Ivan Volarić Ivanov pothvaća se da će uraditi svojim materijalom ikonostas u pravoslavnoj crkvi Svetoga Save u Morinju onakav kao što je u nacrtu priložen ovome ugovoru u originalu podnjet, i uz uvjete sadržane u Proračunu preduzetnikovome, d. d. Kotor dvadeseti četvrtoga (24) juna Hiljadu devetstotina i druge (1902), koji se u originalu prilazuje pod 5. –

Na ikonostasu moraju biti ukupno dvadeset i dvije (22) ikone i krst, i troje vrata.

Čl. 2. – Isti poduzetnik pothvaća se da će naslikati za gore rečenu crkvu još jednu veliku ikonu koja će predstavljati „Silazak Svetog Duha na apostole“ sa okvirom divno izrezanim i pozlaćenim koja se u litijama nosi.

Čl. 3. – Sve ikone imaju biti izrađene po strogo rusko-vizantijskom stilu i po dovršenoj radnji strukovnjak će istu pregledati da li je u redu izvedena.

Čl. 4. – Svu građu, što je za radnju potrebita, treba da dade poduzetnik, i da je pogođene vrste. Tako sva pozlata treba da bude od čistog zlata (oro zecchino) a pri početku radnje poduzetnik morati će dati mostru istoga, da se Tutorstvo uvjeri kod strukovnjaka, a tako isto pri dovršenju radnje isto Tutorstvo moći će o svom trošku pozvati zlatara da pregleda cijelu pozlatu. –

Čl. 5. – Sve ikone treba da budu izrađene najfinijom uljanom bojom i na teli, oko glave svetitelja mora biti pozlaćen okrug i ime svečevo pisano zlatom.

Čl. 6.– Na ikonama ikonostasa moraju biti položena cakla sprijeda a straga zastor da se redovito otvarati i zatvarati može radi čišćenja.

Čl. 7. – Sve rezbarske radnje da budu od lipovine i to tako da svi stupovi i uresi budu od jednog komada, razumije se od dobrog i osušenog drva bez ikakvog dostavljanja kolom.

Čl. 8.– Parapet ikonostasa da bude od jelovine. –

Čl. 9.– Okviri na troje vrata na ikonostasu moraju biti od hrastovine, a najfinija rezbarska radnja od lipovine.–

Čl. 10. – Radnja ikonostasa započeta je dne prvoga tekućega mjeseca julija a predati će je preduzetnik dovršenu naručitelju kroz šest (6) mjeseci, tj. najdalje do 1. prvoga januara Hiljadu devetstotina i treće (1903) godine. –

Čl. 11.– Pogođena cijena za rečenu radnju jest od kruna četiri hiljade i četiri stotine (4400) isplatiće se u četiri jednaka obroka, svaki od kruna hiljadu i sto (1100) i to prvi odma pri početku radnje, drugi kad ikonostas bude dovršen, treći kad se radnja preda naručitelju i kad se on osvjedoči da je uredno izvršena, a četvrti obrok pak tutorstvo ckve sv. Save zadržati će, i to u ime kaucije za eventualne popravke nedostataka izrađenog ikonostasa i kvar istoga, a te pet godina brojiti će se od dana predaje ikonostasa. Rečeno Tutorstvo obvezuje se plaćati mu na tu svotu zakonitu dobit.

Čl. 12. – Po svršenoj radnji i što god bi se našlo da ne odgovara odredbama pogodbe, morati će poduzetnik uraditi na svoje troškove na način da bude potpuno odgovaralo pogodbi. –

Čl. 13. Sve ostalo morati će odgovarati odredbama, ustanovljenim u nacrtu i proračunu, t.j. mjere, vrst boje i. t. d.

Član 14.– Troškovi i biljege oko ove pogodbe stati će po jednu ravnu polovicu na teret od obijuh ugovornika.

Član 15. – Sva prava i dužnosti što ističu iz ove pogodbe u savremenom prisustvu ugovornika, bi od istijeh izrično potvrđena i svojeručno potpisata, dolično znakom krsta obilježena, vazda u mom prisustvu, od mene C. K. Bilježnika potpisata i mojijem pečatom pečatana i u prisustvu dvajuh opozvanih i dolje potpisatih svjedoka.

Ivan Ivanov Volarić

Dr Jovo Stefanović

Proračun
Za radnju ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju

Ikonostas rađen po priloženom nacrtu visok do krsta 5 metara i 40 cm a do vrha krsta 6m 40 cm. Širok 6m 86cm.

- 1. Stolarska radnja templa rađena od tavaluna 5 ½ cm debelih /okostnica/ a svi korniži i kolone dielomice od istih tavaluna a dielomice od dasaka 3 ½ cm debelih.*
- 2. Rezbarska radnja od lipovog drva debelog 2 ½ cm do 6 cm (šesten!) tako. Da ne smije biti nijedan rezbarski komad priljepljen kolom za učiniti potrebitu debljinu.*
- 3. Što se tiče stolarske radnje ona ima biti izrađena čisto tako da za izvesti bojadisersku radnju drvo ne treba i ne smije se preći kredom.*
- 4. Stolarska radnja ima biti jedan put pređena čistim uljem dva puta bielom uljenom bojom i dva puta bielom quickom (smalto:).*
- 5. Sve zlatne crte i dielomice korniži imadu biti pozlaćeni matt patina ili matt mordente.*
- 6. Rezbarska radnja ima biti sva pozlaćena a bolo (bolo armeno!) i to dielomice matt a dielomice svietlo /:imbrunirano/.*
- 7. Sva pozlata ima biti učinjena pravim zlatom.*
- 8. Ikone naslikane u rusko-vizantijskom stilu na platnu imadu biti izvedene najfinijom uljenom bojom.*
- 9. Svi okrug i natpisi oko glava svetaca fino pozlaćeni.*
- 10. Na ikonostasu imaju biti ukupno 22 ikone i krst i to:*

4 Prestolne slike	0,67 x 150 cm
12 Apostola	0,35 x 0,77 cm
1 Tajna večera	0,35 x 0,68 cm
1 Sv. Trojica	0,52 x 0,57 cm
2. Navještenje Marijino	0,23 x 0,48 cm
2 Mironosnice	0,32 x 0,53 cm
1. Krst	0,50 x 0,50 cm

- 11. Iza svake ikone imadu biti drvena vratašca od poludaske, koja će se moći otvarati.*
- 12. Ikone spreda imadu biti pokrivene staklom od sve jednog komada na svakoj ikoni.*
- 13. Ikonostas ima biti dobro bojadisan i otraga sa tri ruke boje na ulje i lakiran.*

14. Ikonostas dolazi otraga pričvršćen na drvenoj ili željeznoj gredi.

15. Gori navedenu radnju obvezujem se izvesti za svotu od 4400 kruna /četiri hiljade četiristotine kruna:/.
Kotor 24. juna 1902. godine

jerej N. Rusović

Ivan Volarić, slikar

Špiro pok. Mitra Bakočevića

Bogdan Lj. Milinović

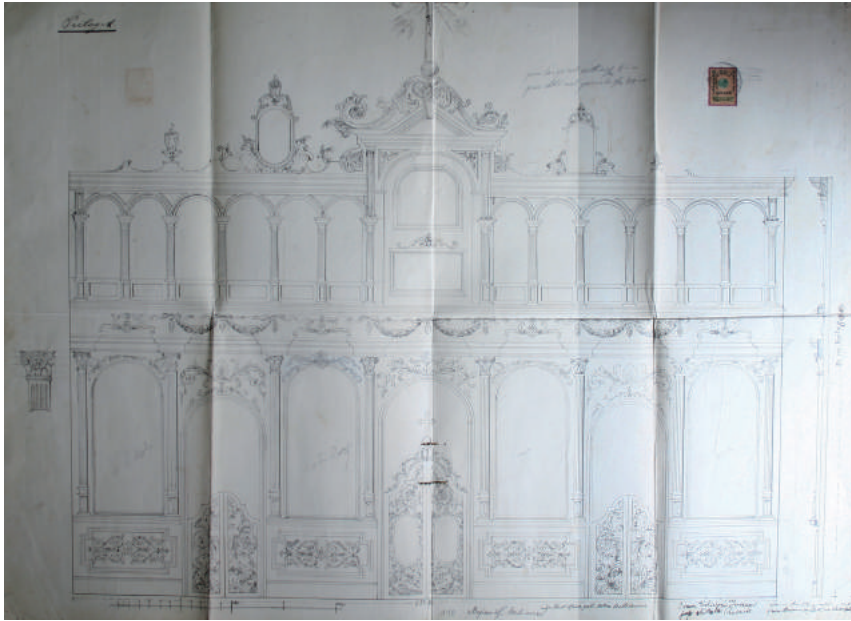
Dragutin Wardog, svjedok na krst i

posljednji Špiro Buronić, svjedok na krst podpisa

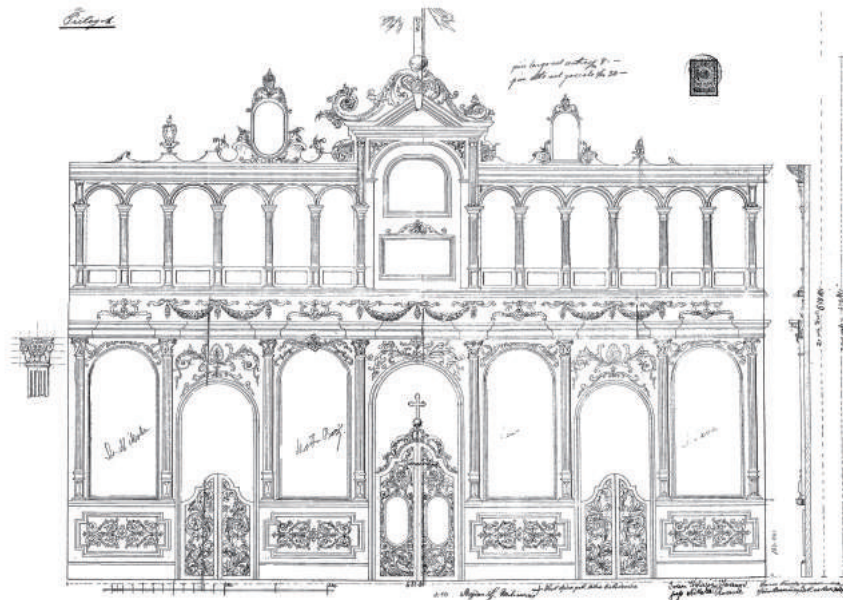
Sačuvana dokumentacija o izradi ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju omogućila je i da se identifikuje slikar ikone sa bogato ukrašenim ramom „Silazak Svetog Duha na apostole“, koja se nalazi u južnoj pjevnici crkve, a koja svojim likovnim rješenjem, koloritom i obradom veoma podsjeća na ikone u gornjoj zoni na ikonostasu. Dakle, u crkvi Sv. Save sačuvana su dva djela slikara Ivana Volarića, oba iz 1902. godine.

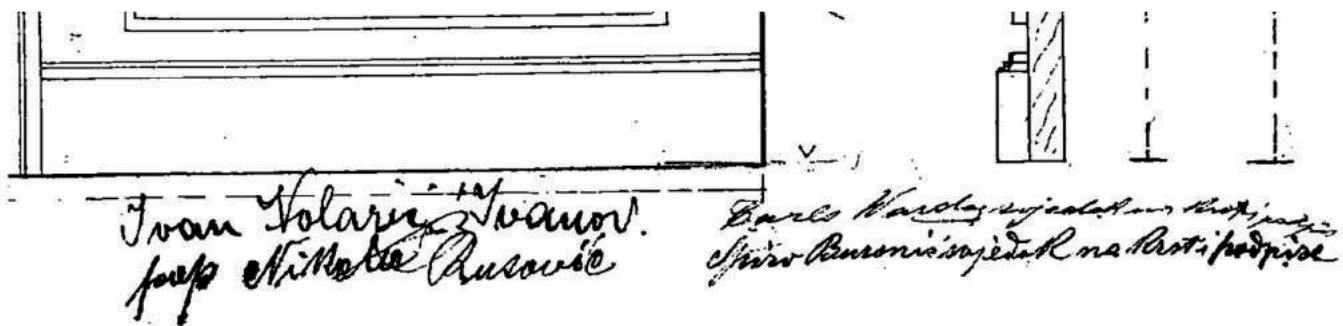
Crkva Sv. Save u Morinju, pogled sa jugozapada (snimio N. Mandić)

Fotografski snimak originalnog Volarićevog crteža ikonostasa iz Istorijskog arhiva Kotor

Xseroks kopija originalnog Volarićevog crteža ikonostasa

Potpis slikara i članova tutorstva crkve Sv. Save ispod Volarićevog crteža ikonostasa

Ikonostas I. Volarića (snimio A. Rafajlović)

Unutrašnjost crkve Sv. Save sa ikonostasom Ivana Volarića (snimio N. Mandić)

Detalj ikonostasa (snimio N. Mandić)

Detalj ikonostasa (snimio N. Mandić)

Donja zona ikonostasa (snimio N. Mandić)

Prestone ikone sa ikonostasa (snimio N. Mandić)

Ikone na carskim dverima (snimio N. Mandić)

Litijaska ikona „Silazak Svetog Duha na apostole“ I. Volarića (snimio N. Mandić)

Prilog B.

Proračun

za radnju ikonostasa u crkvi Sv. Save u Morinju

Ikonostas radjen po prilozenom nacrtu visok do krsta 5 metara
i 40 cm. a do vrha krsta visok 6 m 40 cm. širak 6 m 86 cm:

1. Stolarska radnja templa radjena od tavoluna 5 1/2 cm debelih
(skastnica) a svi korniči i kalone ~~u~~ dielomice od istih
Tavoluna a dielomice od dasaka 3 1/2 cm debelih.

2. Rezbarska radnja od lipoovog drva debelog od 2 1/2 cm
do 6 cm (čišten) tako, da nesmije biti nijedan rez-
barski komad priljepljen katam za učiniti potrebnu
debljinu.

3. Isto se tiče stolarske radnje, ona ima biti izradje-
na isto, tako, da za izvesti bojadilačka radnja
drvo ne treba; nesmije se proci kredom.

4. Stolarska radnja ima biti jedan put prodjena čistim
uljem, dva puta bijelom uljenom bojom i dva puta
bijelim quickom (smalto).

5. Sve glatne erte i dielomice korniči imadu biti
poglašeni matt patina ili matt mordente.

6. Rezbarska radnja ima biti sa poglašena a bilo
(bilo srebrno) i to dielomice matt a dielomice
svjetlo (imbrunirano).

7. Iva poslata ima biti učinjena pravim glatom.

8. Ikone naslikane u rusko-Byzantskom stilu na
platnu imadu biti izvedene najfinijom uljenom
bojom. —

- 3/4 / (uokraj s. 104)
9. Gori okrug i napisi oko glava svetaca fino pozlaćeni. -
10. Na ikonostasu imaju biti ukupno 22 ikone i Krst. i to.

4. Prestolac	velike	0.67 X 1.50 cm
12. Apostola	"	0.35 X 0.77 cm
1. Tajna večera	"	0.35 X 0.68 cm
1. Sv. Trojica	"	0.52 X 0.57 cm
2. Navještenje Marijino	"	0.23 X 0.48 cm
2. Mironosice	"	0.32 X 0.53 cm
1. Krst.	"	0.50 X 0.50 cm

11. Iza svake ikone imadu biti drvena vratašica od poludaskke, koja će se moći otvarati.
12. Ikone ~~ima~~ s predu imadu biti potkrivene staklom od sve jednog komada na svakoj ikoni.
13. Ikonostas ima biti dobro bojadisan i straga sa tri ruke boje na ulje i lakeran.
14. Ikonostas dolazi straga pričvršten na drvenoj ili željeznoj gredi.
15. Gori navedenu radnju imam započeti 1. Jula tek god i dovršiti je u roku od 6 mjeseci t. j. do 1. Janara 1903. -

Gori navedenu radnju obvezujem se izvesti za sumu od 4400. Kruna / četiri tisuće četiristo tina kruna / -

Kotor 24. Juna 1902.

Stjepan Krušević Ivan Velarić
Krst / Opina pub. Miroslav Bakočević slikar

